

ЯХШИ СЎЗ КЎНГИЛ ОЗИҒИ

Сийрат китобларида Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) жуда кам гапиришлари, гапирганларида ҳам, бўлиб-бўлиб, аниқ сўзлашлари баён этилган. Ул зотнинг (алайҳиссалом) муборак юзларини кўрган бир саҳройи араб: “Гувоҳлик бераман, бу юз ёлғончиларники эмас”, деб Ислом динини қабул қилган экан. Зеро, Пайгамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) гўзал хулқли инсон эдилар Ул зот бизларни ҳам яхши хулқли бўлишга чақирганлар.

Ҳадисда: “Ким Аллоҳга ва охират кунига имон келтирган бўлса, яхши сўзларни гапирсин ёки сукут сақласин”, дейилган (*Имом Бухорий, Имом Муслим*). Дунё ва охират учун фойдали сўзларни сўзлаб, фойдасиз гаплардан тийилиш фақат яхшилик келтиради. Яна Пайгамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Кишининг ҳар бир эшитган нарсасини гапиравериши ёлғончилигига далилдир”, деганлар.

Қуръони каримда бундай марҳамат қилинади:

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

“У (инсон) бирон сўзни талаффуз қилса, албатта унинг олдида ҳозир нозир бўлган бир кузатувчи бордир” (*Қоф, 18*).

Одам бир гапни айтишдан олдин яхшилаб ўйлаб кўриши керак. Агар айтмоқчи бўлган сўзи яхши бўлса, савоб келтирса, гапиргани тузук. Борди-ю, айтмоқчи бўлгани

ёмонликларни қўзғайдиган, яхшиликка шубҳа уйғотадиган бўлса, тилини тийсин. Одам ҳар бир гапи учун жавоб беради. Оғиздан чиққан ҳар бир сўз

гапирувчининг фойдасига ёки зарарига хизмат қилади. Ўйламасдан айтилган сўз билан яқин дўст гоҳо душманга айланиб қолиши мумкин.

Аҳмад Югнакий “Ҳибатул ҳақойиқ” асаида

бундай ёзган:

Хирадлиқму бўлур тили бўш киши,
Тилим бошни ейди бу тил — сўз бўши.
(Тили аччиқ кишининг ақли етук бўлармиди?
Тил ва сўз захри кўп кишиларнинг бошини ейди.)

Яхши сўз кўнгил озиғи. Яхши сўз туфайли эллар бирлашади. Яхши сўзли бўлиш имон тақозосидир.

Тошкент Ислом университети талабаси
Дано ҚАЛАНДАРОВА
тайёрлади.

Динимиз таълимотида кўра, гуноҳ ишлардан тийилиш, эзгу амаллар қилишга интилиб яшаш ҳар бир инсоннинг бурчидир. Гуноҳ ишларга барча ёмон амаллар киради. Шундай ёмон амаллардан бири — эътиқодий масалада энг каттаси Аллоҳга ширк келтиришдир.

УЛКАН ГУНОҲ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ... ﴾

«Фақат Аллоҳга ибодат қилинг (СИФИНГ), Унга бирор нарсани шерик қилманг!...» (Нисо, 36).

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ

لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾

«(Эй Мухаммад,) Сизга ва Сиздан олдинги пайғамбарларга бундай ваҳий қилинган-дир: «Қасамки, агар Аллоҳга бирор нарсани шерик қилсангиз, амалингиз бекор бўлади ва қаттиқ зиён кўрувчилардан бўласиз!»» (Зумар, 65).

مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ

وَمَا أَوْلَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾

«...Ким Аллоҳга бирор нарсани шерик қилса, Аллоҳ унга жаннатга киришни манъ қилади. Унинг борар жойи дўзахдир. Зулм (зўравонлик) қилувчиларга бирор мададкор бўлмайди» (Моид, 72).

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

﴿ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ آفَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا ﴾

«Аллоҳ Ўзига ширк келтирилишини (ширк келтириб оламдан ўтганни) кечирмайди, ундан бошқа гуноҳни истаган бандасидан кечиради! Ким Аллоҳга бирон нарсани шерик қилса, улкан гуноҳ қилган бўлади» (Нисо, 48).

«HIDOYAT»

Ойлик диний-маърифий, илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Усмонхон АЛИМОВ

Абдулазиз МАНСУР

Абдураззоқ ЮНУС

Ортиқбек ЮСУПОВ

Анвар ТУРСУН

Аҳад ҲАСАНОВ

Зоҳиджон ИСЛОМОВ

Абдулхамид ТУРСУН

Ҳайдархон ЙҮЛДОШҲУҲАЕВ

Баҳодир КАРИМОВ

Эркин МАЛИК

Мухаммад Шариф ЖУМАН

Юсуфжон ИСҲОҚ

Исомиддин ОЛИМОВ

Абдул Жалил ХҲҲАМ

(Бош муҳаррир ўринбосари)

Аҳмад МУҲАММАД

Муқова

«Voriz Design» маркази билан ҳамкорликда тайёрланди.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Саҳифаловчи

Юсуф САБУРОВ

Маттни

Раҳима КАРИМЖОН қизи билан Зебунисо териштиди.

Манзилимиз:

100069 Тошкент шаҳри

Зарқайнар 18-берк кўча 47а-уй;

Тел: 240-45-62, 227-34-30.

Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uz

Интернет почтаимиз: hidoyat_jurnali@mail.ru

Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва

ахборот агентлигида рўйхатга олинган.

Гувоҳнома рақами 0177.

Босишга 2010 йил 8 июнда рухсат берилди.

Босмахонага 2010 йил 9 июнда топширилди.

Қоғоз бичими 60x84^{1/8}. Адади 38600 нусха.

1046-сон буюртма. «Sharq» нашриёт-матбаа

ҳиссадорлик компаниясида босилди.

Қўлёмалар қайтарилмайди.

Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан

фарқ қилиши мумкин. Келтирилган иқтибос

ва рақамлар учун муаллиф масъул.

Хат юборилганда исмлар тўлиқ, манзил аниқ ёзилсин.

Мақолалар кўчириб босилса ёки иқтибос олинса,

«Ҳидоят»дан олингани кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

Яхшиликка чақириш	
Доно ҚАЛАНДАРОВА	
Яхши сўз кўнгил озиғи	1
Таянч нуқта	
Улкан гуноҳ	2
Идора ҳаёти	
Ҳаж сафарига тайёргарлик	5
Даврон АБДУРАҲИМОВ	
Навбатдаги хатмона	5
Маърифатимизни ўрганамиз	
Уролбек МУСТАҲОВ	
Имом Зуфар ибн Ҳузайл	6
Ёмонликдан қайтариш	
Одамлар орасидаги рибо	7
Баркамол авлод йили	
Исломбек ЭЛМУРОДОВ	
«Муҳаммад ибн Аҳмад Беруний» мадрасаси	8
Суюнчи хабар	
Юсуп САБУРОВ	
Сувлар жўшқин оқаверсин	9
Ёмонликдан қайтариш	
Абдулмажид ИСОҚОВ	
Қарз қайтариш ниятида олинади	10
Имомларимиз	
Шоди ҲАҚБЕРДИЕВ	
Илм йўлини танлайлик	11
Аёллар саҳифаси	
Раҳима ШОМАНСУР қизи	
Қайнонамнинг қувончи	15
Тўхтагон РАҲИМОВА	
Онам айтган аллалар	15
Олисларга сайёҳат	
Аҳмад ТУРСУН	
Литва Республикаси	16
Илм масканларида	
Мадинахон ЖҲРАЕВА	
Имом Бухорий издошлари	17
Фикҳ билимдонлари	17
Муносабат	
Аслидин СУЮНОВ	
«Оммавий маданият кўланкаси»	18
Мактубларда манзаралар	
Нурмат ҲАЙДАРОВ	
Китобсиз уй қоронғи	21
Мерос	
Нигора АБДУКАРИМОВА	
Фатволар хазинаси	21
Ибротли ҳикоялар	
Жалолидин РУМИЙ	
Тузоқдаги қўшнинг айтганлари	24
Тадқиқот	
Бурҳониддин АҲМЕДОВ	
«Саҳиҳи Бухорий» шарҳи	25
Шеърят	
Абдуллоҳ АБДУЛҚОДИР	
Ватан соғинчи	26
Мирза ҚАЙНАРОВ	
Ватан тупроғида дадил қадам бос	26
Абдусалом ИБРОҲИМ	
“Эй ўғил...”	27
Масжидларимиз	
Чори ҚУНҒИРОВ	
Пайшанбадаги жума масжид	28
Бугуннинг гапи	
Муҳаммад СИДДИҚ	
Дангасанинг баҳонаси тугамас	29
Тарих	
Баротулла ОМОНОВ	
Мамлуклар даври Ислам маданияти	30
Мактубларда манзаралар	
Каримжон МИРЗОЛИМОВ	
Мамнунимиз	31
Минтақа	
Тамбов мусулмонлари	
Инқироз сабаблари	31
Долзарб мавзу	
Абдулҳамид ЗАЙРИЕВ, Нилуфар КАРИМОВА	
Шайтон малайлари	32

Долзарб мавзу

Алишер ТУРСУНОВ

ИСЛОМ БАҒРИКЕНГЛИГИ

4 Бошқа-бошқа диндаги одамлар бир-бирлари билан гўзал шаклда, одоб доирасида, ҳужжат ва қаноатлантириш асосида муомала қилишлари керак: «(Эй мўминлар!) **Сизлар аҳли Китоблар билан фақат энг чиройли услубда мунозара қилинглари, илло, уларнинг орасидаги зулм (тажовуз) қилганлар бундан мустаснодир»** (Анкабут, 46);

Саҳобалар ҳаёти

Абдураҳмон РАЪФАТ ПОШО

АБДУЛЛОҲ ИБН ҲУЗОФА

12 Абдуллоҳ форслар шоҳи билан ҳижрий иккинчи йили учрашди. Пайғамбар (алайҳиссалом) бу ишнинг машаққатли эканини яхши билардилар. Чунки элчилар ерли аҳоли тилини, урф-одатларини билишмасди. Саҳобалар ўша юрт аҳлига Ислам дини ҳақида хабар беришлари керак эди.

Тарбия

Мавлуда РАҲМОНОВА

БОЛАНИ ЯХШИЛИККА ОДАТЛАНТИРИНГ

14 Ота оилани боқиш ташвиши билан кўпинча уйда бўлмайдди. Лекин илмми, зукко она фарзандини яхши хулқли қилиб ўстириши керак. Илмсиз, ғайратсиз аёл фарзандини худди ўзи каби қусурли тарбиялаб қўяди...

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Дунёдаги энг катта соат

23 Шу йилнинг июл ойидан Маккаи мукаррамада, Масжидул Ҳаром яқинида дунёда энг катта соат ишга туширилади. Ушбу соат Лондоннинг машҳур “Биг-Бен”идаги соатдан бир неча баравар катта. Унинг ўлчамлари 45х43 метр. У баландлиги 817 метрли “Макка соатининг қироллик минораси”га ўрнатилади.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧٤﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

﴿١٧٥﴾ وَأُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿١٧٦﴾

«Бас (эй Мухаммад!), Менинг, гапни тинглаб, сўнг унинг энг гўзалига (фойдалисига) эргашадиган бандаларимга хушxabар беринг: айнан ўшалар Аллох хидоят этган зотлардир ва айнан ўшаларгина ақл эгаларидир» (Зумар, 17–18).

ИСЛОМ БАҒРИКЕНГЛИГИ

Ислом ҳазорасини бунёд этатуриб, мусулмонлар олдинги динлар вакилларининг ҳам ҳуқуқлари ҳимоя қилинишини таъминлашган.

Ислом дини бошқа динларга муносабатда қуйидаги асосларни тайин этди:

1. Барча самовий динлар асосда бирдир:

﴿ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقْبِلُوا إِلَيْهِ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ﴾

«(Эй имон келтирганлар! Аллох) сизлар учун дин бўйича Нухга буюрган нарсани ва Биз сизга (Мухаммадга) ваҳий қилган нарсани, (шунингдек,) Биз Иброҳим, Мусо ва Исога буюрган нарсани шариат қилди: «Динни барпо қилинглр (соф ҳолда сақланглр) ва унда фирқа-фирқага бўлинманглр!..» (Шўро, 13).

2. Пайғамбарлар оға-инидирлар, мусулмонлар уларнинг ҳаммасига имон келтиришлари лозим: «Айтинг (эй мўминлар!): «Аллохга, бизга туширилган нарса (Китоб)га, Иброҳим, Исмоил, Исҳок, Яъқубга ва унинг авлодларига туширилган нарсаларга, Мусо ва Исога ва (барча) пайғамбарларга Парвардигорларидан берилган нарсаларга имон келтирдик (ишондик). Биз улар ўртасидан бирортасини (пайғамбар эмас деб) ажратиб қўймаймиз ва биз Унга (Аллохга) бўйинсунувчилармиз» (Бақара, 136).

3. Эътиқодга мажбурлаш мумкин эмас, балки у қаноат ва розилик билан қабул этилади: «Динда зўрлаш йўқ, зеро, тўғри йўл янглиш йўлдан ажрим бўлди...» (Бақара, 256); «...Бас, сиз одамларни мўмин бўлишларига мажбур қиласизми?!» (Юнус, 99).

4. Илоҳий диёнатларнинг ибодат маконлари муҳтарам жойлардир, мусулмонларнинг масжидлари каби уларни ҳам ҳимоя қилиш, асраш лозим: «Агар Аллох одамларнинг баъзиларини баъзилари билан даф этиб турмас экан, албатта, Аллох номи кўп зикр қилинадиган (роҳибларда) узлатгоҳлар, (насронийларда) бутхоналар, (яхудийларда) ибодатхоналар ва (мусулмонларда) масжидлар вайрон қилинган бўлур эди» (Ҳаж, 40).

5. Инсонлар эзгу ишлар қилишда, ёвузликка қарши курашда ўзаро ҳамкор бўлишлари лозим: «Эзгулик ва тақво (йўли)да ҳамкорлик қилинглр, гуноҳ ва адоват (йўли)да ҳамкорлик қилманглр!» (Моида, 2).

6. Турли динларга мансублик ўзаро ях-

шилиқ қилишдан, меҳр кўрса-тишдан ва меҳмондорчиликдан тўсмайди: **«Бугун сизлар учун покиза нарсалар ҳалол қилинди. Шунингдек, аҳли Китобларнинг таоми сизлар учун ҳалол ва таомингиз улар учун ҳалолдир...»** (Моида, 5).

7. Бошқа-бошқа диндаги одамлар бир-бирлари билан гўзал шаклда, одоб доирасида, ҳужжат ва қаноатлантириш асосида муомала қилишлари керак: «(Эй мўминлар!) **Сизлар аҳли Китоблар билан фақат энг чиройли услубда мунозара қилинган, илло, уларнинг орасидаги зулм (тажовуз) қилганлар бундан мустаснодир»** (Анкабут, 46); **«Аллоҳдан ўзгага сигинадиганлар (бутлари)ни сўкманглар! Акс ҳолда, улар ҳаддан ошиб, билмасдан Аллоҳни сўкиб юборишди!»** (Анъом, 108).

8. Бошқаларни динларини тарқ этишга мажбурлаш ва ақидалари сабаб уларни қувғин қилиш мумкин эмас. Улар ҳам юртни эътироф этишлари, унга содиқ яшашлари керак.

Ислом бағрикенглиги туфайли мусулмонларга Аллоҳнинг барча пайғамбар ва расулларига имон келтириш, уларни ҳурмат билан ёдга олиш, уларнинг издошларига яхши муносабатда бўлиш, яхши қўшничилик қилиш, уларнинг ибодат маконларини ҳимоя этиш, эътиқодларига аралашмаслик, ҳукмда жабр қилмаслик буюрилди. Умумий ҳуқуқ ва мажбуриятларда уларнинг мусулмонлар билан тенглиги эълон этилди.

Алишер ТУРСУНОВ,
Тошкент Ислам институти
мудариси

Ҳаж сафарига тайёргарлик

Шу йилнинг 17-23 май кунлари Саудия Арабистони Подшоҳлиги Ҳаж ишлари вазирлиги таклифи билан Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимов 2010 йилги ҳаж сафарига тайёргарлик ишларини ҳал этиш учун Саудия Арабистонида бўлди. Муфтий ҳазратларига Дин ишлари бўйича қўмига раиси вазифасини бажарувчи Ортиқбек Юсупов, диний идора фатво бўлими мудири Абдулхамид Турсунов йўлдош бўлишди.

Меҳмонларни Саудия Арабистони Подшоҳлиги Ҳаж ишлари вазири доктор Фуад ибн Абдуссалом Форсий қабул қилди.

Шунингдек, вакилларимиз Жидда шаҳрида, Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунаварадаги бир қанча идораларда бўлишиб, юртдошларимизнинг ҳаж ибодатини яхши адо этишларига доир масалаларни муҳокама қилишди, шартномаларни имзолашди.

Навбатдаги хатмоналар

Май ойининг йигирма тўққизинчи куни Имом Бухо-

рий номидаги Тошкент Ислом институтида битирувчи талабаларнинг ўттиз олтинчи хатмонаси бўлиб ўтди.

Тадбирда Вазирлар Маҳкамаси ҳузурдаги Дин ишлари бўйича қўмига раиси вазифасини бажарувчи Ортиқбек Юсупов, Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимов, битирувчи талабаларнинг ота-оналари ва меҳмонлар қатнашишди. Хатмона Куръони карим тиловати билан бошланди. Сўзга чиққанлар

мамлакатимизда диний таълимга берилаётган эътибор, талабалар учун қулайликлар ҳақида тўхталишиб, ёшлар бундай яхши кунларнинг қадрига етишлари кераклигини таъкидлашди. Битирувчилар ҳам устозларга миннатдорликларини билдиришди.

Ўқишда ва жамоат ишларида илғор бўлган талабаларга фахрий ёрлиқлар берилди.

Даврон АБДУРАҲИМОВ,
Тошкент Ислам институти
ходими

* * *

Шунингдек, «Кўкалдош», «Ҳадичаи Кубро» ва диёри-миздаги бошқа мадрасаларда ҳам хатмоналар бўлиб ўтди. Ҳамма жойда устозларга миннатдорликлар билдирилди, катта ҳаётга йўл олган шогирдларга оқ фотиҳалар берилди.

ИМОМ ЗУФАР ИБН ҲУЗАЙЛ

Имом Зуфар ибн Ҳузайл ибн Қайс Куфий ҳижрий 110/милодий 775 йили Исфаҳонда туғилган.¹ Кейинчалик Басрада яшаган. Алломанинг отаси араб, онаси форс бўлган. Зуфар ибн Ҳузайл ҳадис илмини мукаммал эгаллаганидан сўнг фикҳий илмларни ўрганиш учун Имом Абу Ҳанифага шогирд тушади. Имом Абу Ҳанифа (Аллоҳ раҳмат қилсин): “Зуфар бизнинг қиёсимиздир, шогирдларимиз орасида қиёс илмида энг моҳиридир”, деганлар. Имом Зуфарнинг ўзи қиёс ҳақида: “Биз асар (Қуръон, ҳадис) бор бўлса, қиёс қилмаймиз. Агар асардан далил келмаса, унда қиёсга ўтамиз”², деган. Ҳасан ибн Зиёд (Аллоҳ раҳмат қилсин): “Устозимиз Абу Ҳанифанинг мажлисларида тиришқоқ ва ғайратлироғимиз Зуфар эди”, дея таъкидлаган.

Имом Зуфар Басрага акасининг меросини тақсимлаш учун борганида, одамлар олимни шаҳар қозиси бўлишга кўндиришади. Муҳаддис ибн Абдул Барр “Интиқо” асарида “Зуфар Басрага қози бўлганини назарда тутиб, Имоми Аъзам (Аллоҳ раҳмат қилсин): “Сен биз билан Басра аҳли ўртасида илм борасида мусобақа борлигини яхши биласан. Уларнинг йўриғига тушиб қолмайсан деган умиддаман”, деб насиҳат қилганларини келтиради.

Имом Зуфар (Аллоҳ раҳмат қилсин) Басрага қози бўлганида деярли ҳар куни олимлар билан суҳбат қилиб турган. Ҳар сафар далиллар келти-

риб: “Бу Абу Ҳанифанинг сўзлари”, деганида улар бундан ҳайратга тушишар экан. Имом Зуфар эса, Абу Ҳанифа бундан ортиғига ҳам жавоб берадилар, деб доим устозини басраликларга янада яхши кўрсатишга ҳаракат қилар экан.

Кейинчалик Имом Зуфар қозилик ишларини топшириб, яна илмга берилади. Муҳаммад ибн Абдуллоҳ Аксорий: “Имом Зуфар яна қозиликка таклиф қилинди. У зот анча вақт қози бўлишни истамай турди. Шунда баъзи жоҳиллар алломани ранжитишди, у киши барибир қозиликни қабул қилмади”, деб ёзади.

Ҳаммод ибн Абу Ҳанифа: “Абу Юсуфдан кейин Абу Ҳанифанинг издошлари орасида Зуфарга тенг келадигани йўқ”, деган. Сулаймон Аттор айтади: «Имом Зуфарнинг никоҳини ўқиётиб, Имоми

Аъзам (Аллоҳ раҳмат қилсин): “Бу Зуфар мусулмонларнинг энг олди, обрў-эътибори, улуғлиги ва насл-насаби билан уларнинг байроғи кабидир”, деган эдилар».

Имом Зуфар ўткир воиз ва мантиқ илмида ҳам етук олим бўлган. Абу Довуд Тоий айтади: «Имом Зуфар Абу Юсуф билан фикҳий масалалар бўйича музокара қилганида, баъзан Абу Юсуф изтиробга тушар, Имом Зуфар эса, қаёққа қочасиз, бу очиқ эшиклар, хоҳлаганингизни танланг”, дер эди». Музаний айтади: «Ироқ аҳлидан бир киши мени саволга тутди:

– Сиз Абу Ҳанифа ҳақида нима дейсиз?

– Абу Ҳанифа Ироқ аҳлининг улуғидир.

– Абу Юсуф ҳақида нима дейсиз?

– Абу Юсуф ҳадис илмининг билимдони.

– Муҳаммад ибн Ҳасан ҳақида-чи?

– Муҳаммад масалаларга ҳукм айтишга моҳир олим.

– Зуфар ибн Ҳузайл ҳақида нима дейсиз?

– Зуфар қиёсий ҳукмлар чиқаришда ўткирдир, – дедим»³.

Имом Зуфар устози Имом Абу Ҳанифа (Аллоҳ раҳмат қилсин) вафотидан кейин саккиз йилча яшаган. Умрларининг охирига қадар устозининг дарс гуруҳларини бошқарган. Абу Заҳро айтади: «Абу Ҳанифа суҳбатдагиларга қарата: “Шогирдларимдан ўттиз олти нафари ҳақида айтаман: улардан йигирма саккиз нафари қози бўлишга ҳақли, яна олти нафари фатво бериш даражасига етган. Уларнинг орасида Абу Юсуф билан Зуфар қозиларга адаб бериши мумкин”, дедилар».

Имом Зуфар ибн Ҳузайл ҳижрий 158/милодий 728 йили қирқ саккиз ёшида Басрада вафот этди ва шаҳар қабристонига дафн қилинди.

Ўролбек МУСТАНОВ,
Тошкент Ислам институти
мударриси

¹ Зуҳайлий. “Ал-Фикҳул Ислами ва адиллати”. “Дорул фикр”. 45-б.

² Даҳҳон Абдуссалом. “Аълам Қомусу тарожим”. Байрут. 45-б.

³ Абу Заҳро. “Абу Ҳанифа”. 192–193-б.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

«Эй имон келтирганлар! Аллоҳдан қўрқсаларинг ва (чинакам) мўмин бўлсаларинг, рибо (судхўрлик) сарқитидан воз кечинглар!» (Бақара, 278) (Яъни, одамларга берган қарзларингиздан фойда олманглар).

ОДАМЛАР ОРАСИДАГИ РИБО

“Рибо” сўзи луғатда “ўсиш” деган маънони билдиради. Одатда ўсиш дейилганида, яхшилик тушунилади. Рибодаги ўсиш эса яхшилиги ва баракаси бўлмаган ўсишдир.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) “Рибо гарчи кўпайса ҳам, оқибати, албатта, озайишга қайтади”, деганлар (Имом Аҳмад).

Рибода қарздор учун машаққат бор, чунки рибо сабабли қарзнинг миқдори кўпайиб боради. Рибонинг оқибати ёмон. Биринчидан: рибо билан шуғулланган кишининг ризқини Аллоҳ баракасиз қилади. Иккинчидан, судхўр бошқа бир кишига зулм қилади. Учунчидан, одамлар орасидаги дўстликни йўққа чиқаради. Рибо ҳаром бўлишининг сабаби ҳам шудир.

Расулulloҳ (соллаллоҳу

алайҳи ва саллам) рибони одамнинг дўзахга тушишига сабаб бўладиган етти ҳалокатли нарса қаторида санаганлар.

* * *

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи

ва саллам): «Агар бир мусулмон мусулмон биродарига иккита қарз берса, унинг ўша иккита қарзи учун икки садақа (савоб) олади», дея мусулмонларни рибосиз қарз беришга ундаганлар. У зотдан таълим олган Абу Дардонинг (Аллоҳ рози бўлсин): «Мен бир кишига икки динор қарз бераман, сўнгра ўша берган қарзимни қайтариб оламан. Сўнгра ўша икки динорни яна қарзга беришим уларни садақа қилиб юборишимдан севимлироқдир», деб айтгани келтирилади.

Юлдуз КОМИЛ қизи
тайёрлади.

“МУҲАММАД ИБН АҲМАД БЕРУНИЙ” МАДРАСАСИ

Исломбек ЭЛМУРОДОВ,
*“Муҳаммад ибн Аҳмад Беруний”
Ислом ўрта-махсус билим
юрти мудири*

“Муҳаммад ибн Аҳмад Беруний” Ислом ўрта-махсус билим юрти Қорақалпоғистон Республикасидаги ягона диний таълим масканидир. Мадраса 1992 йили Нукусдаги “Имом эшон Муҳаммад” жомеъ масжиди биносидан иш бошлаган. Унда марҳум устоз Кеўлимжой Жамоловнинг хизматлари катта бўлган. Албатта, у вақтларда диний адабиётлар етишмас, талабалар илм олишлари учун шароитлар унчалик қулай эмас эди.

2009 йили ҳукуратимиз ёрдами ва Ўзбекистон му- сулмонлари идораси саъй- ҳаракати билан мадрасага алоҳида бино ажратилди. Ҳозир кенг ва ёруғ, замонавий ўқув қуроллари билан жи- ҳозланган синфхоналар, ётоқхона, таҳоратхона ва ку- тубхона талабалар ихтиёрида. Яна ахборот-ресурс мар- кази, маънавият ва маърифат хонаси, информатика, лингафон хоналаридан талабалар унумли фой- даланишади.

Мадрасада Қуръони карим, ҳадис, ақоид, фикҳ, наҳв, сарф каби диний илмлар билан бир қаторда физика, математика, география, тарих астрономия ва бошқа ижтимоий фанлар чуқур ўқитилади. Ҳозир билим юрти- мизда олти гуруҳдан иборат тўрт курс- да 61 талаба таҳсил оляпти. Уларга тажрибали ўн беш нафар мударрис дарс беришади. Мударрислардан Абдукарим Латипов, Давлатбой Алимбетов, Шамсиддин Баҳоуддинов, Жалолиддин Абду- раззоқов, Баҳрамаддин Разов ва Ислом Тожитдиновлар жон- куяр, тажрибали ус- тозлар саналишади.

Диний идора ти- зимидаги таълим масканлари ўртаси- да бўлиб ўтадиган ягона олимпиада ва кўрик-танловларда талабаларимиз фаол қатнашиб келишяпти.

2003 йили ўтказилган фан- лар бўйича ягона олимпиада- да талабамиз Солижон Исмо- илов яхши натижаларга эри- шиб, II даражали диплом би- лан тақдирланган эди. 2008 йили ўтказилган ягона олим- пиадада Жўрабек Ишаев би- ринчи ўринни эгаллаб, Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислом институтига имтиёз билан ўқишга кирди. Ёшлар-

дан умидимиз катта. Улар ўзлари қизиққан мавзуларда мустақил илмий изланишлар олиб боришяпти. Шу асосда битирув ва малакавий курс ишлари ёзишяпти. Битирув- чиларга исломшунос ва имом-хатиб мутахассислиги бўйича дипломлар берилади.

“Муҳаммад ибн Аҳмад Бе- руний” Ислом ўрта-махсус билим юртини ҳозиргача 200 га яқин талаба битирди. Улар жомеъ масжидларда имом- хатиб ва ёрдамчиси вазифа- ларида халқимизга хизмат қилишяпти. Ҳозирги кунда бир неча битирувчимиз Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислом институтида таҳсил олишмоқда.

Яқинда журналимиз бадиий муҳаррири Хайруллоҳ Қудратуллоҳ ўғли иккаламиз хизмат сафари билан Қорақалпоғистон Республикасига бориб, Шуманай, Қонликўл, Қўнғирот ва Мўйноқ туманларидаги бир неча жомеъ масжидларида бўлдик.

...Қўнғирот шаҳрида Мўйноққа қатнайдиған машиналардан бирига ўтирдик. Ёши улуғ бир отахон бизга йўлдош бўлди. Манзил узоқ, отахон билан танишиб, суҳбатга тортдим:

– Худога шуқр, бу йил баракали келди, дарёлар тўлиб оқяпти. Халқимиз жуда хурсанд. Сувсизлик одамларнинг тинкасини қурипти юборган эди-да. Айтсам, ишониш қийин. Орол ден-

– Бу қанақа қўл?

– Бу “Сарыбас” (Сарикбош) – Мўйноқ атрофидаги қўллардан бири. Аллоҳга ҳамдлар бўлсин, бу йил қўлларимизда сув кўпайди. Ҳатто дамбаларни ўпириб кетаман дейди... Шу тарзда давом этса, дамбаларга шикаст етиб, сув атрофдаги қумларга сингиб кетади. Шу боис, қўлни сақлаб қолиш ниятида дарҳот (сув иншооти)

СУВЛАР ЖЎШҚИН ОҚАВЕРСИН

гизи қирғоқлари бир пайтлар Қўнғиротнинг мана шу жойларида бўлган. Мўйноқ денгиз ичкарасидаги бир орол бўлиб, унга кема ёки тикучоқ билан боришар эди. Денгиз суви камайдиган сўнг Мўйноққа асфалт йўл солинди. Ҳозир денгиз Мўйноқдан ҳам жуда олисга тортилиб, камайиб кетган.

– Денгизни бориб кўрса бўладими?

– Денгизгами? Тикучоқда ёки қумда юраладиган кучли мошинада борса бўлади.

Отанинг гаплари ўйга толдириди, атрофга қарадим. Йўл четида ўсган саксовуллар, жингилзорлар ўрнида қачонлардир тўлқинлари мавж уриб турган денгиз кўз олдига келди. Бу ердан тутилган балиқ собиқ Иттифокнинг узоқ шаҳарларига етказилган. Мўйноқ балиқ заводи маҳсулотлари ҳақида тошкентлик, водийлик дўстларимнинг гап-сўзларини эсладим...

Пешин намозидан кейин Аминжон ака бизга уруш йиллари аскарлар ва маҳсулотлар олиб кетилган бандаргоҳни, у ердаги “ёдгорлик”ни кўрсатди. Денгиз ўрнида улкан тўлқиндек баланд баланд қум тепалар, занг босиб ётган кемалар турибди. Пастга тушиб, денгизнинг ултонидаги қумликларни ораладик. Тепага қаралса, қирғоқдаги жарликнинг баландлиги ўн беш метрдан ҳам ошади. Поёнсиз қум тепаларни кўрганида инсон кўнгли денгизга қум чўкканидай чўкиб кетаркан гўё.

Аминжон ака: “Сизларга сувни кўрсатаман, қўлга борамиз”, деди. Машинада паст-баланд тепаликлардан ўтдик. Сўнг энгил шамолда оҳиста тўлқинланаётган қўл устидан чиқдик. Ихтиёрсиз: “Субҳаналлоҳ”, деб юбордим.

Орол ҳавзасига очиб юборилди.

– Ҳозир қуйилаётган сув денгизнинг олдинги сувларига етиб борадими?

– Денгиз ҳозир жуда узоқда, аммо шу тарзда тўхтовсиз оқиб турса, етиб бориши мумкин, яна Аллоҳ билади...

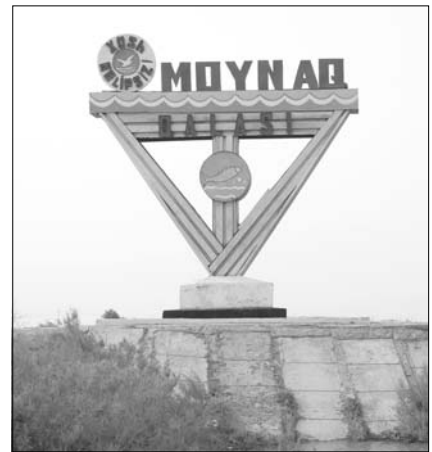
Сарыбас қўлидан Оролнинг ўзанига қуйилаётган сув шиддатини кўриб, кўнглимиз кўтарилди. Эсаётган энгил шамол эпкини билан чарчоғимиз чиқиб кетди.

Мўйноқликлар илгаридан балиқчи халқ. Ёш болалардан тортиб, кексаларгача балиқ овлашади. Сув денгизга очиб юборилган жойда ҳам учтўртта болакай завқ билан тинимсиз балиқ тутмоқда эди (*муқованинг 4-саҳифаси*).

Сув Аллоҳ таолонинг улуғ неъматидир, инсонларга тирикчилик манбаидир. Сув бор жойда ҳаёт бор, деб бежиз айтишмайди.

Аминжон домла “Бисмиллоҳ” айтиб, дуога қўл очди: “Парвардигоро, Ўзинг ҳамма нарсага қодирсан, инсонларга меҳрибонсан. Оролимизни яна сувга тўлдиргин. Дарёларимизда, қўлларимизда яна тиниқ сувлар шарқираб, тўлқин уриб туришини насиб эт. Омин, ё Раббал ғаламин!”

ЮСУП САБУРОВ

ҚАРЗ ҚАЙТАРИШ НИЯТИДА ОЛИНАДИ

Киши молини ема, сирот узра тутаро...
Хожа Аҳмад ЯССАВИЙ

I. Ҳақларни адо этиш

Одам дунё ҳаётида Аллоҳ таолонинг буйруқларини бажариш, динимиз кўрсатмаларига риоя қилиш билан Аллоҳнинг ҳақини, Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳақларини, ота-она, қариндош-уруғ, қўни-қўшни ва бошқаларнинг ҳақларини адо этади.

Ҳақ икки хил бўлади: Аллоҳ билан банда ўртасидаги ва банда билан банда ўртасидаги ҳақ. Аллоҳ билан банда ўртасидаги ҳақларнинг қанчасини, қачон, кимдан кечиш ёки кечмаслик ёлғиз Аллоҳнинг ихтиёрида. Лекин банда билан банда ўртасидаги ҳақларни, агар ҳақдор рози бўлмаса, Аллоҳ таоло зарчасини ҳам кечмайди. Чунки Аллоҳ таоло золим эмас. Демак, бир инсон бошқа бировга зиён-зарар ва ёмонлик келтирдими, агар жабрланувчи айбдорни кечирмаса, Аллоҳ ҳам кечирмайди.

Баъзилар бировдан қарзга бир нарса олади, бермайди. Балки беришни ҳаёлига ҳам келтирмайди. Ҳатто олаётган вақтининг ўзидаёқ ниёти бузилиб, қайтариб беришни умуман хотиридан чиқаради. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Бировдан қарз олиб бермасликни ниёт қилган киши ўғридир”, дедилар. Мўмин киши бундан эҳтиёт бўлиши керак.

Бугун ёмон бир иллат тарқаган. Электр, сув, газ Аллоҳ таолонинг бебаҳо неъматлари. Алҳамдулиллаҳ, фойдаланяпмиз. Агар беш дақиқа тўхтаб қолса, фиғонимиз чиқади. Лекин уларнинг ҳақини тўламаслик учун ҳар хил йўллар ўйлаб топишга ҳаракат қиламиз. Топган “йўли” миз бошқаларга зулм бўлишини ҳатто ўйлаб кўрмаймиз.

Диний эркинликлар берилиб, халқимиз ҳалол билан ҳаромни, ўзининг ҳақи билан бировнинг ҳақини ажратиш имконига эга бўлди. Лекин айримлар фойдаланган нарса учун ҳақ тўлашдан қочиб, гўё ўзларича фой-

да кўряптилар. Аслида, охиратларига зарар келтираётганлари эсда йўқ. Ижтимоий тўловларни тўлашдан қочаётган ёки бировдан қарз олиб, бермай юрган кимсаларнинг ўзларидан бирор нарсани олиб кўринг-чи? “Майли, топганингизда берарсиз, бермасангиз ҳам майли, розиман”, дермикан?.. Кўп ҳолатларда акси бўлади: сўраб келавериб, остонангизни тешиб юборади. Кесатиб, ҳар хил аччиқ-қуруқ гапларни айтади.

Луқмони Ҳакимдан ҳикматни кимдан ўргандингиз, деб сўрашганида: «Нодон ва жоҳиллардан», деб жавоб берган. “Қандай қилиб?” “Нодон, жоҳил, фаросатсизларнинг одамларга ёқмаган ишларининг тескарисини қилишга ҳаракат қилдим”. Демак, ўзимизга маъқул бўлмаган феъл-атворни бошқаларга ҳам қилмаслигимиз лозим экан. Бу ҳақда Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қиладилар: “Ҳеч бирингиз ўзи яхши кўрган нарсани бошқаларга ҳам раво кўрмагунича комил мўмин бўла олмайди”.

II. Ибрат ахтарганга ибратдир дунё

Бирон киши ўлса, жаноза намозини ўқишдан олдин имом-домла: “Бу марҳумнинг адо қила олмаган қарзлари қолган бўлса, тўлашни зиммасига олувчи ворислари борми?” деб сўрайди. Ўликнинг бирор яқини, у адо қилмаган қарзларни мен елкамга оламан, десагина, унга жаноза ўқилади. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шундай қилганлар. Тобут тепасида қилинган ана шу савол-жавоб сафда турганларга катта ибратдир. Кимлардан ва нима учун олинганидан қатъи назар, у пулми ё тижорат молими, вақтинчага фойдаланишга олинганми, фойдаланилган нарса сувми, электр қувватими, газми — ҳамма-ҳаммасининг ҳақи адо қилиниши шарт! Ахир, бу неъматлардан ўзимиз, ота-оналаримиз, оиламиз ва фарзандларимиз фойдаландик-ку! Биринчидан, тежаб-тергаб фойдаланайлик, қолаверса, фойдаланганимиз учун ҳақини тўлаб кўяйлик!

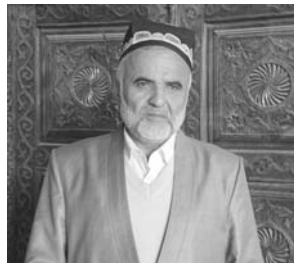
Шу ўринда аллома Сўфи Оллоҳёр мисралари эсга келади. Тушунарлироқ бўлиши учун шеърнинг мазмунини келтираман: Имом Аҳмад ибн Ҳанбал ҳузурларига бир бева аёл келиб: “Чирогим йўқлиги учун ой нурида чарх йигириб ўтир-

ган эдим, бирдан ой булутлар ортига яширинди. Шу пайт машъала кўтарган навкарлар кўчадан ўтиб қолди. Навкарлар кўтарган машъала шуъласидан фойдаланиб чархимни бир неча бор айланттириб олдим. Лекин шу қилган ишим менга тонг отгунча уйқу бермади. Қози жаноблари, айтинг-чи, ўша машъала нуридан рухсатсиз фойдаланиб айланттирган чархимдаги иплар менга ҳалолми?” деб сўраган экан.

Ҳа, азизлар, бугун бу гаплар айримларга эртақ каби туюлар, лекин воқеа ҳақиқатда бўлиб ўтган. Балки у ўтмиш ажодларимизнинг кундалик ҳаётларидаги одатий ҳоллардан биттасигина холосдир. Ҳозир яшаб турган замонимиз моддий ва маиший нуқтаназардан устун туради, аммо имон-этиқод, тақво, бандалар ҳақидан қўрқув ҳали етарли эмасдек. Бир нарсани унутмайлик: Аллоҳ таоло ҳисоб-китобни биз хоҳлагандай эмас, Ўзи хоҳлаганидай қилади.

Демак, ҳар бир киши кимдан, қанча ва қандай қарзи бўлса, тезроқ ундан қутулишга ҳаракат қилиши лозим. Аллоҳ таоло қарз узишга ҳаракат қилаётган кишига доимо ёрдамда бўлиши хабарларда айтилган.

Абдулмажид ИСОҚОВ,
Кўкон шаҳар бош
имом-хатиби

Ота-онадан фарзандга қоладиган мероснинг каттаси ва йўқолмайдигани чиройли одобдир. Бир ёшли бола ҳам кўрганини такрорлашга уринади. Фарзандларимиз тарбияси учун вақт топишимиз, юмшоқлик билан насиҳат қилиб, ибратли ҳикоялардан айтишимиз жуда фойдали.

ИЛМ ЙЎЛИНИ ТАНЛАЙЛИК

Эшитган, кўрганлари ёш боланинг хотирасига тез ўрнашади ва узоқ сақланади. Ҳадисда ҳар бир гўдак соғлом фитратда туғилиши, сўнг ота-онаси уни тўғри ёки бузуқ эътиқодда тарбиялаб қўйиши баён қилинган. Чиндан ҳам илк зарурий таълимга оилада асос қўйилади. Халқимиз “Қуш уясида кўрганини қилади” деб бежиз айтмаган. Болалигимизда отахонлар, онахонлар алоҳида-алоҳида қур ташлаб, суҳбат қилишарди. Биз ҳам баъзан ўйин-қароқлигимизни йиғиштириб, уларнинг ўғитларини тинглардик. Инсонларнинг бир-бирларини севиб-ардоқлаб ҳаёт кечиришлари мазмунидаги Навоий ҳикматларини, Бедил, халқ оғзаки ижоди ҳикояларини эшитардик.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ким илм йўлида бўлса, Аллоҳ таоло унга жаннат йўлини осон қилиб кўяди”, деганлар. Яна бир ҳадисда: “Бешиқдан қабргача илм изланглар”, дейилган. Қанча илм ўргансак, шунча ожиз эканимизни англаймиз.

Масжидимизнинг эски биноси Шаҳрисабздаги қадимий “Чўбин”

мадрасаси билан бир вақтда қурилган экан. Ўша пайтлар бу ерда кичик мадраса ҳам бўлган. Ёғочдан, лойсувоқ қилиб тиклангани учун “Чўбин” деб номланган. Ҳозир туманимиздаги масжидларнинг ҳаммаси обод. Имомларимиз илмли, ўз устларида ишлашади, билмаганларини сўрашдан тортинишмайди. Сўрашдан уялиш, орланиш инсонга ярашмайди.

Мустақиллик йилларидаги эмин-эркинлик туфайли баъзи бузуқ ниютли миссионерлар, секталар тошбақанинг косасидан кўринган бошидек ўзларини кўрсатган бўлди. Уларнинг найрангларига алданганларнинг кўпи

динимизнинг асл моҳиятини тушунмаган, маънавияти қашшоқ кимсалардир. Ҳар ойда бир марта туман имомлари йиғилишини ўтказиб, миссионерлар ва бошқа ёт оқимларнинг таъсирига тушиб қолишдан сақланиш, “Оилада бола тарбияси”, “Никоҳ муносабатлари” мавзуларида атрофлича тушунтириш йўл-йўриқларини келишиб оламиз ва режа асосида иш кўраимиз. Аллоҳга шукр, халқимиз олдингидан кўра илмга ташна. “Ҳидоят” ва “Ислом нури”нинг янги сони қачон чиқади, деб сўраб туришлари фикримиз тасдиғидир.

Шоди ҲАҚБЕРДИЕВ,

Ургут тумани бош имом-хатиби

Абдурахмон Раъфат ПОШО

АБДУЛЛОҲ ИБН ҲУЗОФА

Машҳур саҳобалардан Абдуллоҳ ибн Ҳузофа Саҳмий (розийаллоҳу анҳу) Форс диёри кисроси Хусравга Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) хатларини етказишдай шарафли ишни чиройли бажарган.

Абдуллоҳ форслар шоҳи билан ҳижрий иккинчи йили учрашди. Пайғамбар (алайҳиссалом) бу ишнинг машаққатли эканини яхши билардилар. Чунки элчилар олдида олислардаги мутлақо нотаниш ўлкаларга сафар қилиш вазифаси турарди. Бу юртлар билан ҳали ҳеч қандай алоқа ўрнатилмаган эди. Мактубни олиб борувчилар ерли аҳоли тилини ва урф-одатларини ҳам, феъл-атворию табиатларини ҳам билишмасди. Бунинг устига, саҳобалар ўша юрт аҳлига ота-боболарининг эътиқоди эмас, балки Исломи дини ҳақида хабар беришлари керак эди.

Бундай сафардан эсон-омон қайтиб келишнинг ўзи катта бахт саналарди. Шунинг учун Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) саҳобаларини тўпладилар. Улар йиғилишгач, Аллоҳга ҳамду сано, сўнг шаҳодат калимасини айтиб, бундай дедилар:

– Сизлардан айримларингизни аҷам юрларига элчи қилиб юбормоқчиман. Бани Исроил қавми Исо ибн Марям буйруғини бажармаганидай сизлар ҳам менга итоатсизлик қилмангиз.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) мактубларни элтиш учун саҳобалардан олти кишини танлаб олдилар. Улар орасида Абдуллоҳ ибн Ҳузофа (розийаллоҳу анҳу) ҳам бор эди. Пайғамбар (алайҳиссалом) мактубларини Форс кисросига элтиш унинг чекига тушди.

* * *

Абдуллоҳ ибн Ҳузофа сафар анжомларини тайёрлади, хотини ва ўғли билан хайрлашди. Сўнг ҳаётидаги энг шарафли вазифани бажариш мақсадида ёлғиз ўзи қир-адирлар оша олис йўлга чиқди. Абдуллоҳ Форс диёрига етиб келиб, тўғри саройга борди, киришга рухсат сўради. Кисро қаср айвонини безашларини буюрди, доим элчиларни қабул қилишда иштирок этадиган аъёнларни тўплади. Шундан кейингина Абдуллоҳнинг киришига рухсат берди.

Абдуллоҳ саҳройи арабларга

хос ҳолатда кириб келди: эғнида ориқ тана-сига ёпишиб турган юпқа кўйлак, устидан қўполгина тўқилган тўн кийиб олган эди. Бироқ қадди тик, кўзлари ақлли боқар, қалби соғлом эътиқод билан тўла эди. Унинг кўринишидан Кисро жиркангандек бўлди. Элчини ўзига яқин келтирмаслик учун мулозимларига «унинг қўлидан хатни олинглар» ишорасини қилди.

Мактубни ҳукмдор ёнида турган таржимон олди ва ўқий бошлади:

«Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан. Аллоҳнинг элчиси Муҳаммаддан Форс ҳоқони Кисрога. Ҳидоят йўлига эргашганларга саломлар бўлсин!..»

Мактубнинг илк жумласини эшитиб, Кисронинг ғазаби қайнаб кетди. Юзлари қизарди, бўйин томирлари бўртди. Хатнинг Кисро номи билан бошланмагани жаҳлини чиқарган эди. У таржимон қўлидан мактубни тортиб олди ва парча-парча қилиб йиртиб ташлади.

– Менга тобе бўлатуриб, бундай андишасиз сўзларни битишга қандай ҳадди сифди унинг? – деб бақирди. Сўнгра Абдуллоҳни саройдан қувиб чиқаришга фармон берди.

* * *

Абдуллоҳ ибн Ҳузофа (розийаллоху анху) саройдан чиқар экан, энди ҳоли нима бўлишини билмасди... Асосий иш битди, деб ўзига тасалли берарди. Ўйлай-ўйлай, элчи йўлга чиқишга қарор қилди.

Кисро ғазаби пасайгач, Абдуллоҳни яна ҳузурига олиб киришларини буюрди. Соқчилар ҳамма ёқни ахтаришди, аммо унинг изини ҳам топа олишмади.

Бу пайтда Абдуллоҳ кисро саройидан жуда олислаб кетган, араб саҳросига элтувчи йўлга тушиб олган эди. У Мадинага қайтиб келиб, Кисро билан қандай учрашгани, унинг мактубни йиртиб ташлаганини гапириб берди.

* * *

Абдуллоҳ ибн Ҳузофа Умар ибн Хаттоб (розийаллоху анху) бошчилик қилган даврда Рум қайсари билан учрашди. Ҳижрий ўн тўққизинчи йили йўлга чиққан қўшин сафида Абдуллоҳ ҳам бор эди. Рум қайсари мусулмон лашкарининг жасурлиги ва шавкати, эътиқоди кучли экани ҳақида кўп эшитган, бу гапларнинг чин ёки ёлғон эканини текшириш учун, мусулмонлардан асир тушганларини тириклай келтиринглар, деб буюрди. Иттифоқо, Абдуллоҳ асир тушиб қолди. Уни под-

шоҳ ҳузурига келтиришди. Шунда тарих китобларида кўп марта зикр этилган ажойиб бир воқеа содир бўлди.

Рум қайсари Абдуллоҳга узоқ тикилиб тургач:

– Агар насроний динига кирсанг, сени озод қилиб, кўп иззат-икром кўрсатаман, – деди.

Абдуллоҳ бунга кўнмади. Ҳукмдор уни синашда давом этди:

– Агар таклифимга кўнсанг, салтанатимнинг ярмини бераман.

Абдуллоҳ буни ҳам рад этди.

Рум қайсари энди бошқача йўл тутди:

– Агар пешонамдан битта ўпиб қўйсанг, сени озод қилиб юбораман.

Шунда Абдуллоҳ:

– Бошқа мусулмон асирларни ҳам озод қиласанми? – деб сўради.

– Ҳа, – деди Рум қайсари.

Абдуллоҳ қайсарга яқин бориб, пешонасидан ўпди. Қайсар сўзи устидан чиқиб, бошқа асирларни ҳам тутқунликдан бўшатди.

* * *

Абдуллоҳ ибн Ҳузофа (розийаллоху анху) бўлиб ўтган воқеани Ҳазрати Умарга сўзлаб берганида, у зот ниҳоятда қувондилар. Озод қилинганларни кўргач эса:

– Абдуллоҳ ибн Ҳузофанинг пешонасидан ўпиб қўйиш ҳар бир мусулмон зиммасидаги вазифадир. Бу ишни ўзим биринчи бўлиб бажараман, – дедилар ва ўрниларидан туриб, Абдуллоҳнинг пешонасидан аста ўпиб қўйдилар.

Аҳмад МУҲАММАД
тайёрлади.

БОЛАНИ ЯХШИЛИККА ОДАТЛАНТИРИНГ

Абдурауф Абдурахим ўгли Фитрат “Оила ёки оила бошқариш тартиблари”¹ китобида оила аъзоларининг бурч ва вазифалари, ахлоқий ва ҳуқуқий меъёрлар, баркамол авлодни тарбиялаш йўллари ҳақида фикр-мулоҳазалар билдиради. Фитрат оилада фарзандлар имон-этиқодли, Ватанга муҳаббатли бўлиб улғайишса, бу туйғу уларни бутун умр тарк этмаслигини таъкидлайди. Соғлом фикрли ва яхши ахлоқли инсонгина чинакам бахтга эришиши мумкин, дей-

майди. Шунинг учун ҳам Фитрат: “Ахлоқ тарбияси инсонни чиройли хулқ эгаси, жамиятга фойдаси тегадиган қилиб шакллантиришдан иборат”, дея таъриф беради.

Фитрат болаларнинг ақлий ривожланишига ва жисмоний саломатлигига бирдек эътибор бериш кераклиги ҳақида сўз юритар экан, соғлом ақлли инсон касалманд ва ақли ноқис одамдан кўра юртига, халқига кўпроқ фойда келтиради, деб таъкидлайди.

“Бола сувга ўхшайди, яъни, сув идишнинг шаклига кирганидек, улар ҳам уйда ота-оналаридан, мактабда устозлари ва синфдошларидан андаза олишади. Шунинг учун ота-она ва ўқитувчиларнинг хулқлари албатта чиройли бўлиши шарт”, деб ёзади адиб. Тарбияда онанинг муҳим ўрнини бундай баҳолайди: “Бола тўққиз ой онанинг қорнида ривожланади, онага теккан ҳар хил касалликлар унга ҳам ўтиши мумкин. Ҳомила дунёга келгач эса,

гўдакнинг асосий озуқаси онанинг сутидир. Оналар ўзларини авайлаб, турли касалликлардан узоқда юрсинлар, токи ҳар хил иллатларнинг уруғи сут орқали гўдакларга ўтиб, уларнинг соғлиғига ҳам хатар солмасин... Аёл – эрнинг завжаси, уй идорачиси ва болалар тарбиячиси, фарзандни меҳр билан ўстириш мажбуриятининг бир қисми унинг бўйнига тушади... Биз фарзандларимизни

одобли қилиб тарбиялашимиз лозим, яъни улар имон-этиқодли, ғайратли бўлиб улғайишсин... Бу истакка эришиш учун миллат оналари тарбия ва илм олишлари керак”.

Аллома отанинг оилани боқиш ташвиши билан кўпинча уйда бўлмаслигини, илмли, зукко она фарзандини яхши хулқли қилиб ўстиришини айтади. Илмсиз, ғайратсиз аёл фарзандини худди ўзи каби қусурли тарбиялаб қўяди, деб бизни огоҳлантиради.

Болаларнинг жисмонан баркамол бўлиб улғайишлари учун уларнинг доимий ҳаракатчанлигини таъминлаш зарурлиги хусусида бундай ёзади: “Ҳаракат ҳамма учун, айниқса, болаларга жуда зарур. Маълумки, болалар тез улғайишади. Уларни ўйин билан банд қилиш фойдалидир. Ўйиндан болани қайтариш ҳаракатдан қолдириб, ўсишига халал бериб, нимжон қилиб қўяди”.

Китобда болалар саломатлиги учун зарур бўлган тозалик ва овқатланиш қоидаларига амал қилиш каби ўнлаб қоидалар баён этилган. Ҳатто болаларнинг юз-қўлларини совунлаб ювишлари, тишларини мисвок қилиб, кийимларини ўз вақтида алмаштириб туришларига ҳам ота-оналар, муаллимлар доимий эътибор беришлари кераклиги таъкидланади.

Мавлуда РАҲМОНОВА,

Бухоро

¹ “Оила” асари 1914 йили ёзилиб, 1915 йили Бухорода нашр этилган. 2006 йили “Маънавият” нашриётида қайта чоп этилди.

ди у. Адиб фикрича, фарзандининг бахтли бўлишини истаган ҳар бир ота-она уни мустақил ҳаётга қўйиб юборишдан олдин, яхши хулқларга одатлантириши керак.

Аллоҳ таоло одамга ҳайвонлардан фарқли ўлароқ, фикрлаш қобилиятини, тафаккур завқини берган. Агар киши жисмонан кучли ва ақлли бўлса-ю, ақли ёвузликка хизмат қилса, ҳеч қачон комилликка эришол-

ОНАМ АЙТГАН АЛЛАЛАР

Ўн беш кунлик келинман. Ён қўшнимиз — амакимизникида тўй бўлди. Янги муҳитда, биринчи марта катта даврага киришим, янги қариндошлар олдида илк бор кўри-нишим керак... «Қандай бўларкин, ишқилиб, “типпа-тик келин экан”, деб айтишмаса бўлгани», деб таш-вишда эдим.

Безовталигимни қайнонам сез-дилар, ёнларига чақириб, келинлик одоблари ҳақида тушунтирдилар:

— Меҳмонлар олдига салом бе-риб кириш. Овсин опангиз ёнин-гизда бўлади. Қариндошларни та-ништираётганида, таъзим билан:

ҚАЙНОНАМНИНГ ҚУВОНЧИ

“Хуш келибсиз!” денг. Кейин сиз-ни дуо қилишади. Меҳмонларга бир пиёладан чой узатиб, секин ҳимо билан чиқинг. Зинага етганингизда пойгакдаги ковушларни тўғрилаб, аста айвондан тушинг...

Ҳаммасини тушундим, бироқ “ҳимо билан” чиқиш қанақа бўла-ди?

— Ойижон, ҳимо нима? — деб сўрадим титрабгина.

— Ҳимоми? Келинларнинг чи-ройли, оҳиста юриши-да, болам! — дедилар қайнонам ярим табассум билан. Кўпчилик ўтирган жойда шарт ўгирилиб, “тап-тап” юриб кетиш ярашмайди...

Ҳаммасини айтганларидай қил-дим. Чиқиб кетаётиб, зимдан қай-нонамга қарадим. Юзлари ёруғ, гўё мен эмас, улар ке-линлик “имтиҳон-ни”дан ўтгандай. Меҳмон аёлларнинг барчаси “Бахтли бўлинг! Илоҳи, қўша қаринглар”, деб дуо қилишарди.

**Раҳима
ШОМАНСУР қизи**

Онам айтган аллалар шун-ча йил ўтса-да, ҳамон қуло-гим остида жаранглайди...

**Алла жоннинг роҳати, алла,
Уйку кўзнинг қуввати, алла.
Жоним кўзим, аллаё, алла,
Ширин сўзим, аллаё, алла...**

Сингилчам йиғлаб, ухла-маганида бешикни зўр бе-риб тебратардим. Унга ҳар хил ўйинчоқлар тутардим, аммо ҳеч бири онамнинг ширин алласи ўрнини бос-масди:

**Мен сени алла қилай,
Жоним болам, аллаё, алла.
Кўтариб катта қилай,
Кўзим болам, аллаё, алла...
Алла айтсам олгаймисан,
Алла, кўзим, аллаё, алла.
Қулоғингга солгаймисан,
Қора кўзим, аллаё, алла...**

Онам алла айтаётганида кўзлари ёшли бўларди. Ўшанда онам бутун вужуди, юрак кўри билан бор меҳ-рини кўшиб куйлар экан (бу туйғуни она бўлиб билдим). Шу сабаб сирли алла бола руҳига бошқача сингади. Ал-лада ҳаётга муҳаббат, меҳр, орзу-умид бор. Тош юрак-ларни эритувчи малҳам бор. Она илк ўгити, дуосини алла қилиб айтади. Демак, алла тарбиянинг бир босқичидир.

“Бешик боласи — бек

боласи”, дейди доно хал-қимиз. Бешиқда ётган бо-ланинг қадди-қомати тўғ-ри, соғлом бўлиб ўсади. Абу Али ибн Сино наси-ҳатларида: “Болангизга алла айтиш ва бешигини оҳиста тебратинг”, деган.

Аллада гўзал инсоний ҳис-туйғулар, эзгуликка ча-қариш, ёмонликдан қайта-риш ғоялари куйланади. Аммо ҳозирги айрим ке-линчақлар алла айтишни унутиб қўйишмоқда. Айрим-ларининг хиргойилари ҳам жуда нўноқ. Баъзи фарзан-дларнинг меҳрсиз, жаҳл-дорлигига алла эшитмай катта бўлишгани сабаб эмасмикин деб ўйлайман. Алла айтиш ўрнига телеви-зордан шовқинли ашула-ларни эшиттиришади ёки уяли телефондан куй-қўшиқ кўйиб ухлатишади. Бу ҳолатлар боланинг тар-биясига, мурғак қалбига ёмон таъсир қилади.

Кекса бувижонларимиз: “Бола кўкрак сугига тўйиб, ал-лага мирикса, ота-онасига меҳр-оқибатли, раҳм-шаф-қатли, қалби ёвузликдан йироқ бўлиб улғаяди”, де-йишади. Сочлари кумуш-ранг, мунис чехрали, кўн-гиллари оппоқ рўмол-ларида пок момолари-мизнинг бу сўзларига кўра, қизлар ҳали она бўлмаслариданоқ алла айтишни ўргана бош-лашлари керак. Чунки алла тоза туйғулар ифо-даси ўлароқ, ўсаётган гўдак руҳига ҳаловат, кўнглига ёруғлик олиб кирмасдан қолмайди.

Тўхтаҳон РАҲИМОВА,
Наманган тумани

ЛИТВА РЕСПУБЛИКАСИ

Болтиқ денгизи соҳилларида жойлашган бу мамлакат тарихи тахминан милоднинг тўққизинчи асридан бошланади. Ҳанда бу ерда алоҳида феодал князликлар бор эди. Литваликлар ҳақидаги биринчи ёзма манба 1009 йилга тегишли. 1240 йили княз Миндовг Буюк Литва князлигини тузди. Ҳн учинчи асрда немислар Литва худуд-

ларига юриш бошлайди, аммо литва кўшинлари Дурба кўли ёнида уларга зарба беради. Витен князлиги даврида Полоск ва Турово-Пинск князликлари Литвага кўшиб олинади. Ҳн тўртинчи асрнинг биринчи ярмида княз Гедемин марказлашган Литва давлатини анча мус-

Майдони: 65200 кв. км.
Аҳолиси: 3,7 миллион киши.
Пойтахти: Вилнюс шаҳри.
Тузуми: республика.
Давлат бошлиғи: президент.
Маъмурий тузилиши: 44 туман ва марказга бўйсунувчи 11 шаҳардан иборат.
Йирик шаҳарлари: Каунас, Клайпеда, Шяуляй.
Пул бирлиги: лит.

таҳкамлаб олди. Бу пайтда Минск, Волин, Подолие, Киев шаҳарлари Литва кўл остига ўтди. Княз Витовт Ҳн бешинчи аср бошида Днестр ва Днепр оралиғидаги ерларни (то Қора денгизгача) кўшиб олди, кейинроқ Смоленск ва Вязманни ҳам эгаллади. 1569 йилги Люблин сулҳига кўра, Литва билан Польша Реч-Посполита давлатига бирлашишди. 1795 йили Польша учинчи марта қайта парчаланганида Литванинг каттагина қисми Россия империясига кўшиб олинди. Биринчи жаҳон урушида мамлакатни немис кўшинлари ишғол этишди. 1918 йилнинг февралда Литва мустақил давлат деб эълон қилинди. Икки йил ўтгач, РСФСР билан сулҳ шартномаси имзоланди ва Польша Вилнюсни эгаллади. 1939 йили Олмония Клайпеда шаҳрини босиб олди. Бир йилдан сўнг бутун Литва Совет Иттифоқига кўшиб олинди. СССР парчаланганидан сўнг 1991 йил 6 сентябрда дунё харитасида мустақил Литва Республикаси пайдо бўлди.

Литвани шартли тарзда тўрт иқтисодий минтақага бўлиш мумкин: мамлакат шарқида кўпроқ машинасозлик, ёғочни қайта ишлаш, энгил саноат кор-

хоналари жойлашган. Шунингдек, кўплаб курортлар, меҳмонхоналар ҳам ўша ерда. Литва жанубида эса бутун ўлкани электр қуввати билан таъминлашга қодир ГЭСлар бор, қишлоқ хўжалиги, озиқ-овқат саноати ва металл ишлов бериш ривожланган. Литва шимолида ишлаб чиқариш корхоналари йўқ ҳисоби, бу ерда каноп, қанд лавлаги ва суғорма экинлар парваришланади.

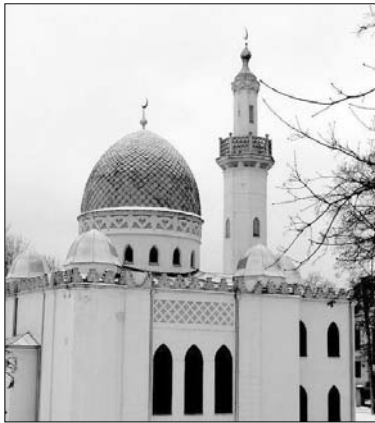

Мамлакат ғарбида эса кема-созлик ва кема таъмирлаш, балиқчилик анча ривожланган. Литва азалдан қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг

каттагина қисмини Россияга сотади, айниқса чорвачиликдан катта фойда кўради. Литва чет ўлкаларга машина ва ускуналар, маъданли ўғитлар, газлама, озиқ-овқат сотади. Четдан эса кимё маҳсулотлари, транспорт воситалари, кенг истеъмол моллари сотиб олади. Олмония, Россия, Латвия, Белорусия, Дания унинг савдодаги асосий шерикларидир.

Мамлакатда аҳоли унча зич яшамайди, бир квадрат километрга ўртача 55 кишидан тўғри келади. Этник таркибига кўра, литваликлар 80 фоизни, руслар ва поляклар 8, белоруслар, украинлар, яҳудийлар 1-1,5 фоизданни ташкил этишади. Диний таркибига кўра, аҳолининг 90 фоизи католик, 4 фоиздани лютеран ва православ, қолгани

яҳудий ва мусулмонлардир.

Литвада ўн мингга яқин мусулмон яшайди, буларнинг тахминан ярми маҳаллий халқ вакиллари. Вилнюс ва Каунас шаҳарларида биттадан жомеъ масжиди ишлаб ту-

рибди. Каунас масжиди имоми Ромас Якубоускас ташаббуси билан уч йилдан буён мамлакатда турли соҳаларга ба-

ғишлаб нашр этилаётган йиртма тақвимларда Ислом дини арконлари, ибодатлари, Рамазон ва Қурбон ҳайитлари ҳақида маълумотлар берилмоқда. Литвада ўтказиладиган «Оврупада Ислом маданияти: ҳамкорлик

ва қарама-қаршиликлар» халқаро анжумани яхши анъанага айланди.

Аҳмад ТУРСУН

Манбалар:

1. «Страны мира», справочник. Москва, 2003 г. стр. 68-70.
2. «Атлас мира», справочник. Москва, 2003 г. стр. 48-49.
3. Интернет сайтлари.

Имом Бухорий издошлари

Шу йил олтинчи май куни Тошкент Ислом университетиде Имом Бухорий туғилганининг 1200 йиллигига бағишланган тадбир бўлиб ўтди. Унда Тошкент Ислом университети «Исломшунослик» ҳамда Тошкент Ислом институти «Таҳфизул Қуръон» кафедраси талабалари буюк муҳаддиснинг ҳаёти ва бой илмий меросини ўрганиш бора-расида беллашишди.

Тадбир меҳмонлар учун ҳам қизиқарли бўлди. Ҳар бир шартдан сўнг томошабинлар билан Имом Бухорий ҳаёти ва фаолиятига оид қисқа савол-жавоблар қилинди.

Мусобақа сўнгида жамоаларнинг бу борадаги билимлари тенг деб топилди.

Фикҳ билимдонлари

Ўн бешинчи май куни Тошкент Ислом университетиде «Фикҳ билимдонлари» мусобақаси ўтказилди. Қизгин кечган баҳсларда талабалар фикҳ илмидан ўзлаштирган билимларини синаб кўришди.

Ушбу тадбирда талабалар юртимиздан етишиб чиққан Абу Ҳафс Бухорий, Алоуддин Самарқандий, Бурҳониддин Марғиноний, Убайдуллоҳ ибн Масъуд каби олимларнинг ҳаёти ва фикҳ илмига қўшган ҳиссаларини кенг ёритиб беришга уринишди. Фолибларга совғалар топширилди.

Мадинахон Жўраева,

Тошкент Ислом университети талабаси

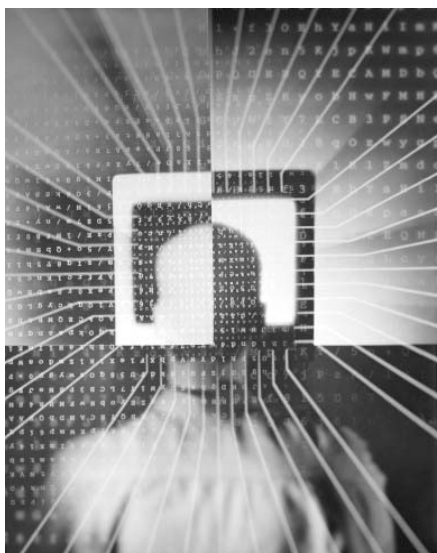
Биз юртимизда янги ҳаёт асосларни барпо этар эканмиз, бир масалага алоҳида эътибор беришимиз лозим. Яъни, коммунистик мафкура ва унинг ахлоқ нормаларидан воз кечилганидан сўнг пайдо бўлган ғоявий бўшлиқдан фойдаланиб, четдан биз учун мутлақо ёт бўлган, маънавий ва ахлоқий тубанлик иллатларини ўз ичига олган «оммавий маданият» ёпирилиб кириб келиши мумкинлигини унутмаслигимиз керак.

Ислом КАРИМОВ

«ОММАВИЙ МАДАНИЯТ» КЎЛАНКАСИ

ёхуд маънавий таҳдидлар ҳақида

*Қизингиз шарм-ҳаёдан узоқлашса. Ўғлингиз кўзингизга тик қараб, ўз билганидан қолмаса... Неварангиз Амир Темуру Жалолиддинлар жасоратига эмас, аллақандай жангари ковбойлар ҳаётига ҳавас қилса... Кўзини экрандан узмайдиган қизчангиз Эсмералда бўлиш орзусида ёнса... Аслида шу эмасми биз хавфсираётган хуружнинг ҳаётимизга кириб келаётгани, маънавиятимизга таҳдид солаётгани...**

Улкан «Титаник» кемасининг Атлантика уммонига фарқ бўлиши ўтган асрнинг энг даҳшатли фожиаси сифатида тарихга муҳрланган эди. Янги асрга келиб, Тинч уммони соҳилларидан ҳам худди шундай бир мунгли ингроқ эшитилмоқда. Бу ингроқ назаримизда XX аср фожиасидан кўра даҳшатлироқ, кўламлироқдир. У мисли довул синга-

ри масофаларни писанд этмай кириб келяпти. Оҳанрободек авлодларни ўз домига тортмоқда. Буюк маданиятларни, тамадунларни эврилиш нуқтасига олиб чиқмоқда. Бу Маркс эътирофидаги, бир замонлар «Оврупада кезиб юрган коммунизм шарпаси» эмас, янги қиёфадаги «оммавий маданият» кўланкасидир.

* «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасидан қисқартириб олинди.

Фарбдан келаётган бу «маданият» қартайиб қолган миллат оҳидан, авлодлар орасидаги ришталарнинг узилаётганидан, ўзлигидан мосуво бўлиб ахлоқсизлик ботқоғига қоришиб бораётган жамият фиғонидан дарак бермоқда. Эгоцентризм ғояларини тарқатиш, ахлоқий бузуқликни, зўравонликни тарғиб этиш, бир жинслилар никоҳи, порнографиянинг очиқ-ошкора намойиши каби иллатларга ружу қўйиш фарб мамлакатларида оила деган муқаддас қўрғонга дарз етказиб, азалий қадрият ва анъаналар тизгинини буткул издан чиқармоқда. Бу жараён Оврупа танасидаги битмас ярага айланди. Гапнинг индаллосини айтганда, бир вақтлар ҳар нарсанинг чегараси борлигини билган жамият бугун соғлом муҳитнинг издан чиқишига сабаб бўлаётган омилларнинг ҳаддан зиёд кўплигидан қарахт аҳволда.

Аниқ статистик маълумотларнинг сўзлашича, Британияда болаларнинг 34 фоизи никоҳсиз туғилмоқда. Агар шу жараён давом этса, келгуси 20 йил ичида британиялик болаларнинг ярмидан озроғигина ота-она тарбиясини олади. Кишилиқ жамиятининг асоси бўлган оилани кераксиз матоҳдек улоқтириб ташлаётган жамиятларнинг кела-

жагини бундан ортиқ тасаввур қилиш ҳам қийин.

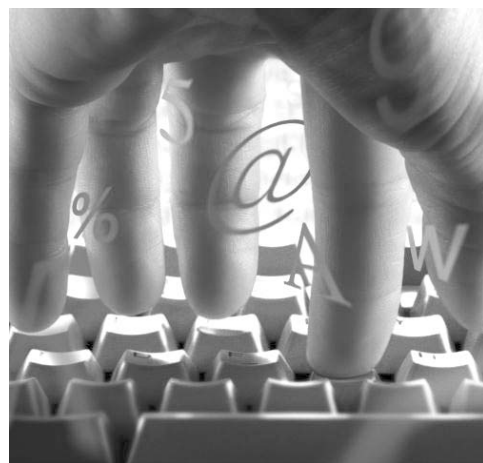
Бир аср муқаддам Абдурауф Фитрат «Оила» рисоласида бу хусусда тўхталиб, «Кимки бадахлоқ болаларни тарбия этса, инсониятга душманлик қилган бўлади», дея таъкидлагани бежиз эмас. Маълум бўлишича, АҚШда жиноятга қўл уриб, қамалганларнинг ярмидан кўпи бузилган оила фарзандлари экан. Бу ҳолдан бугунги кунга келиб ўша ғарб дунёсининг ўзи ҳам ташвишга тушмоқда. Америкалик таниқли журналист Патрик Жозеф Биюкенен «Хўш, маъданий инқилоб таъсирида пайдо бўлган янглиш эътиқод («оммавий маданият») нимага давват этади. Аждодларимиз эътиқодидан унинг фарқи нимада?» деб савол қўяди ва ўзи «У энг аввало ҳар қандай юксак маданий қадрият, ахлоқ одоб-қоидаларини тан олишдан бош тартади», дея жавоб беради.

Тараққиётнинг юксак поғонасига чиққан, аммо бойлик, манфаат учун ҳар нарсадан кечганлар, эгоцентризмни байроқ қилганлар энди унинг хунини тўлаш мавриди келганини ҳам тушуниб етганга ўхшайди. Фидойи бўлиш, Ватан ва миллат олдида масъулиятни ҳис қилиш каби аслида муқаддас саналган туйғуларни сафсата деб билганлар, ниҳоят, энди бу тушунчаларнинг инсон боласи учун нақадар муҳим эканини англашяпти. Ҳаётнинг аччиқ ҳақиқатлари эса ишрат-парастликни авж олдириш, феминистларча табиий никоҳни кулдорликка қийслаш, меҳроқибат туйғуларидан кўра моддий манфаатни устун қўйиш тушунчалари ва бу тушунчаларни замон талаби деб ёйиш жамиятларни емирадиган маънавий инқирозга олиб келиши рўй-рост бўлиб қолди.

Бироқ, энг ачинарлиси, бу тарғибот «оммавий маданият» ниқоби остида бутун дунёга эътиқод сифатида тиқиштирилаётганидир. Бу ниқоб ўз ўрнида яккахоқимлик, яъни гегемонлик кутқусидан қутула олмаган кучларга янада қўл келиб, ўз таъсир доираларини кенгайтди. Ўзидек юришга, яшашга, ўйлашга, улар каби фикрлашга, фақатгина ўзларининг измида юришга чорламоқда. Ҳеч бир анъанани тан олмай, руҳий дунёга кириб келмоқда. Оддийгина айтганда, манқуртларни тарбиялашга хизмат қилмоқда. Эътибор беринг, айримларимиз ота-онамининг гапига кулоқ солмаймиз. Эркинлик ҳар

нарсани қилиш мумкин, дегани деб тушунализ. Айрим оналар қизларини тўйларга, базмларга олиб бориб, умуман бегона, номаҳрам йигит билан валсга туширишни хоҳлаб қолади. Бойликни умр мазмуни деб тушунализ. Айнан мана шу жўн кўринган ҳодисалар «оммавий маданият»нинг турмушимизга қилаётган хуружидир. «Оммавий маданият» таҳдидидан холимиз дейиш анойилик бўлур эди. Негаки, биз ўртада масофалар тобора қисқариб бораётган, маданиятлар бири бири билан муштараклашиб кетаётган дунёда яшамоқдамиз. Бу жараённинг бизга дахли йўқ, дейиш шамол тегирмонига қарши курашган Дон Кихотнинг аянчли қисматидек кулгили туюлиши аниқ. Чунки шамолни тўхтатиб бўлмайди, унга қарши ҳимояланиш мумкин, холос.

«Оммавий маданият»нинг турмушимизга таъсирини кўриш учун узоққа бориш шарт эмас. Ёнимизга, ўзимизга теранроқ назар солсак кифоя. «Алпомиш»ни ўқиб савод чиқарган, пана-пастқамларда яшириниб, «Ўткан кунлар»ни мутолаа қилиб катта бўлган ота-боболаримиз ёшлигимизданоқ бизга Уч оға-ини ботирлар жасоратидан, Тўғри ва эгри қисматидан сабоқ беришар, қадим алёрлардан, маталлардан сўйлашарди. Хўш, биз-чи? Ўғлимиз кимнинг қўшиғини эшитиб улғаймоқда. Экранда қўшиқ куйлаётган йигитнинг қилиқларига қаранг, кимга тақлид қиляпти? «Оғзидан чиққан гапни қулоғи эшитмаётган», бачканаликни самимий кулги деб ўйлайдиган, савиясизликни оммавийлаштираётган киноасарларга қаранг, ёнингизда «шортик» ва майкада юришни киборлик билиб, маҳалла гузарига чиқаётган «акахон»га разм солинг. Ёшгина келин-куёвнинг ота-она олдида кучоқлашиб турганига эътибор қилинг. Ахир қуюн каби остонамизга кириб келаётган бу унсурларга муносиб жавоб бериш учун маърифатпарвар бобомиз айтганидек: «Тарбия ё ҳаёт, ё мамот» йўли эканига амин бўлмоқ керак эмасми?

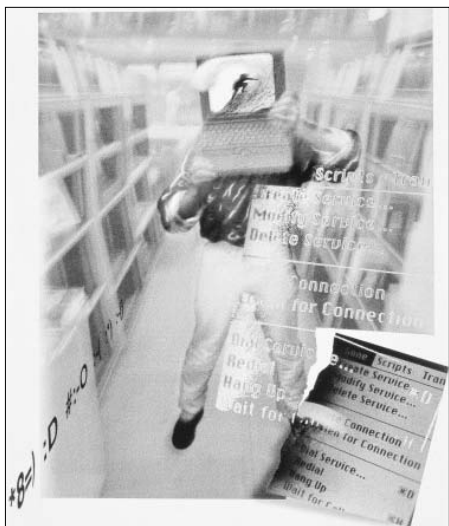

Тўғри, баъзан биз учун боламизнинг тунда санғиб юриши, қизимизнинг ярим яланғоч кийимда ёнимизда ўтириши, неварамизнинг зўравонликни, жоҳилликни тарғиб қиладиган компютердан кўз узолмаслигига кўникиб қолганимиз табиий ҳол бўлиб туюлиши мумкин. Лекин бундай «майда муаммо»лар бир кун келиб, катта ташвишларни, таҳдидларни келтириб чиқариши турган гап.

Президентимиз Ислон Каримов бу борада «Юксак маънавият энгилмас куч» асарида: «Биз юртимизда янги ҳаёт асосларни барпо этар эканмиз, бир масалага алоҳида эътибор беришимиз лозим. Яъни, коммунистик мафкура ва унинг ахлоқ нормаларидан воз кечилганидан сўнг пайдо бўлган ғоявий бўшлиқдан фойдаланиб, четдан биз учун мутлақо ёт бўлган, маънавий ва ахлоқий тубанлик иллатларини ўз ичига олган «оммавий маданият» ёпирилиб кириб келиши мумкинлигини унутмаслигимиз керак», дея қайд этганлари бежиз эмас.

Ҳақиқатан ҳам сизу бизнинг ҳаётимизга кўринмас, яширин тарзда кириб келаётган глобал хуружлар, энг аввало, мустақил шакланмаган, бирор бир позицияга эга бўлмаган онгга муҳим ўрнашиб, таъсир ўтказа бошлайди. Маълумки, ҳеч бир қаршилиқка учрамайдиган бундай руҳий таъсир жамиятда кенг қулоч ёзгач, халқни оломонга, тўдага айлантириши мумкин.

Одатда турли шакл-шамойилда бўлса-да, мазмун-моҳияти бир бўлган бу каби хуружлар азалдан қўллаб келинган. Кўпчиликнинг фикрини чалғитиш, онгини ўзга тушунчалар билан тўлдириш ҳоллари тарихда кўп бор кузатилган. Масалан, Ҳиндистон киноиндустриясининг оёққа туришида француз ҳамда собиқ шўролар ҳукуматининг яширин кўмаги борлиги ҳозир ҳеч кимга сир эмас. Умри тугаб бораётган собиқ иттифоқ омманинг фикрини бироз бўлса-да чалғитиш, тафаккурига ҳою-ҳавасларни сингдириш мақсади

билан ҳудудда ҳинд кинолари тарғиботига зўраки куч беради. Кўзланган мақсад эса бирмунча бўлса-да, амалга ошганини ёши катта авлод вакиллари жуда яхши билишади. Халқ оммаси жамиятга теранроқ қарашга жазм эта олмайди. Бўлаётган воқеа-ҳодисаларга муносабат билдиришни, ижтимоий ҳаёт қандай кечаётганлигини унутди. Жамиятнинг етакчи кучи бўлган ёшлар романтик кайфият ҳамда сентиментал қарашларга мубтало бўлди. Айтиш жоизки, шу ўринда кино ва санъат муҳим қурол мафкура бўлиб хизмат қилди.

Юртбошимиз: «Табиийки, «оммавий маданият» деган ниқоб остида ахлоқий бузуқлик ва зўравонлик, индивидуализм, эгоцентризм ғояларини тарқатиш, керак бўлса, шунинг ҳисобидан бойлик орттириш, бошқа халқларнинг неча минг йиллик анъана ва қадриятлари, турмуш тарзининг маънавий негизларига беписандлик, уларни қўпоришга қаратилган хатарли таҳдидлар одамни ташвишга солмай қўймайди», дея огоҳлантиради.

Бугун ҳам «оммавий маданият»ни тикиштираётганларни, ҳомийлик қилаётганларни кузатиш учун экрандаги бемаза кино ва мусиқаларни, газета дўконларининг ташқи суратларини безаб турган олди-қочди матбуотни кузатишнинг ўзи кифоя. Номақбул Фарб таъсирининг кўринишлари кино, мусиқа, мода, интернет орқали омма ҳаётига киришга уринмоқда. Вақти келиб фашизм, сионизм, коммунизм оқимлар каби «оммавий маданият» ҳам тарих култепасидан жой олади. Негаки, биз оқни қорадан ажрата оладиган, ўтмиши буюк, келажаги буюкликка дахлдор халқмиз. Интеллектуал ва маънавий жиҳатдан бой анъаналарга эга миллатмиз. Баркамол авлод «оммавий маданият» ниқобидаги мафкура нима эканини яхши тушунади. Янги даврга ҳукмини ўтказаётган ғояларга муносиб жавоб бериш учун навқирон авлодимизнинг салоҳияти етади.

Қуролли тўқнашувдан кўра мафкуралар, ғоялар кураши хатарлироқ бўлиб турган айни вақтда миллий ўзлик тушунчалари шуурига жо бўлган миллатгина деразани чертаётган «оммавий маданият» таҳдидларига қарши кураша олади, деб ўйлаймиз.

Аслиддин СҮЮНОВ

ФАТВОЛАР ХАЗИНАСИ

“Ҳидоят”нинг ҳар сонини ўқиб бораман. Журналнинг шу йилги 3-сонидagi “Боланинг бир қўлига нон, бир қўлига китоб беринг” номли мақола менга маъкул бўлди.

Китобсиз уй қоронғи

Собиқ кутубхона мудириман. Ҳозир туман газетасида ишлайман. Яқинда муҳарриримиз таклифи билан туман мактабларидаги кутубхоналар билан танишдим, аммо кўнглим тўлмади. Бадиий китоблар оз, режадаги тadbирлар ўтказилмайдилар. Болалар адаби Худойберди Тўхтабоев “Уйда новвос бор, китоб йўқ!” мақоласида: “Ота-оналар, катгалар ўқимаса, фарзандига китоб олиб беришмаса, бола кимдан ўрнак олади?” деб куюниб ёзган эди.

Хўш, китоб ўқишга қизиқишни қандай кучайтириш мумкин? Олдинлари мактабларда мушоиралар, ёзувчи ва шоирлар билан учрашувлар ташкил қилинарди. Бугун ҳам шундай тadbирлар, танловлар ўтказилса, ижодий кечалар кўпроқ ташкил қилинса, болалар кўнглида китобга муҳаббат кучаярмиди...

Нурмат ҲАЙДАРОВ,
Ёзёвон

Аллома боболаримиз битишган илмий ва диний-ирфоний асарлар нафақат Мовароуннаҳр, балки бутун Ислому олами маънавий меросининг ноёб дурдоналари ҳисобланади. Ана шундай манбалардан бири Аҳмад ибн Муҳаммад ибн Абу Бакр Ҳанафий Бухорий Кирмонийнинг (вафоти 522 ҳ./1128 м.) “Фатволар хазинаси” (“Хизонатул фатово”)¹ асаридир. Китоб сўзбошисида ёзилишича, олим олдин буюк имом ва фақиҳлардан Ҳисомуддин Садри Шаҳид (483–536 ҳ.), Аҳмад ибн Муҳаммад Нотифий (вафоти 446 ҳ.), Қози Имом Бадиуддин, Зоҳируддин Марғиноний, Алоуддин Самарқандий (вафоти 1145 м.) ва бошқаларнинг машҳур фикҳий асарларидан энг муҳим фатволарини жамлаб, катта ҳажмли “Мажмаъул фатово” (“Фатволар тўплами”)ни тузади. Кейинчалик талабалари ва яқин дўстлари илтимосига кўра, бу катта тўпламдан энг зарур ва асосли масалаларни танлаб олиб, ушбу “Хизонатул фатово”ни ёзади. Уша вақтда фикҳий масалалар юзасидан одамлар орасида бўлган баҳс-тортишувлар ушбу асар ёзилишига туртки бўлганини таъкидлайди.²

Араб тилида ёзилган ушбу асар эллик китобдан иборат. Ҳар бир китоб бир неча боб ва фасллардан ташкил топган. Муаллиф масалалар хусусида асосан Абу Ҳанифанинг шогирдлари Абу Юсуф билан Имом Муҳаммаднинг фикрларини, бошқа уламоларнинг қарашларини, Имоми Аъзам ва бошқа машҳур фақиҳлар, жумладан, Абу Лайс Самарқандий, Яъқуб Чархий, Абу Бакр Иёзий фикрларини келтириб, ўрнида ўз нуқтаи назарини ҳам билдиради. Асар «Таҳорат китоби»дан бошланиб, намоз, рўза, закот ва ҳажга доир, никоҳ, маҳр, талоқ, иқдор, ваколат, сулҳ, қози одоби, олди-сотди, вақф, ижара, гувоҳ-

лик, қасамлар, ичимликлар, овчилик, жиноятлар, топиб олинган бола, сияр китоби ва шунга ўхшаш кўплаб масалалар ёритилган. Китоб машҳур устоз ва машойихларнинг фойдали насиҳатлари билан яқунланади.

Ҳозир Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институтининг қўлёмалар жамғармасида ушбу асарнинг саккизта қўлёзма нусхаси бор. Бундан ташқари Ўзбекистон муслмонлари идораси кутубхонасида асарнинг бешта, Саудия Арабистонининг Риёз шаҳридаги Қирол Файсал Исломиё билимлар ва тadbиротлар марказида учта, Россиянинг Санкт Петербург шаҳридаги Шарқшунослик институти кутубхонасида битта, Туркиянинг Истанбул шаҳридаги «Йени Жамий» кутубхонасида иккита, Мисрнинг Қоҳира шаҳридаги «Дорул кутуб Мисрия» кутубхонасида ва Искандария шаҳридаги «Баладия» кутубхонасида биттадан қўлёзма нусхалари сақланаяпти.

Аҳмад Бухорий ва унинг «Хизонатул фатово» асари халқимизга ҳали яхши маълум эмас. Ушбу асарнинг кўплаб қўлёзма нусхалари дунёнинг турли кутубхоналарида сақланаётгани унинг жуда муҳим манба эканига далилдир.

Нигора АБДУКАРИМОВА,
Тошкент Ислому университети
тадбиротчиси

¹ Ҳожи Халифа. «Кашфуз зунун». 1-жилд. Истанбул, 1941–1943. 720–б.

² Аҳмад Бухорий. «Хизонатул фатово». Ўзбекистон муслмонлари идораси кутубхонаси, № 729.

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Тайланд мусулмонларининг янги етакчиси

Тайланднинг жанубий ўлкаси Сонгхла Ислом қўмитаси раиси Азиз Питакумпол яқинда мамлакат мусулмонларининг янги етакчиси — Чула Ратчамонтри этиб тайинланди. Ушбу расмий лавозим бундан 400 йил олдин таъсис этилган. Олтиш уч ёшли Азиз Питакумпол 423 овоз олиб, мамлакат мусулмонларининг ўн саккизинчи етакчиси бўлди.

Тайланднинг жанубий ўлкаси Сонгхла Ислом қўмитаси раиси Азиз Питакумпол яқинда мамлакат мусулмонларининг янги етакчиси — Чула Ратчамонтри этиб тайинланди. Ушбу расмий лавозим бундан 400 йил олдин таъсис этилган. Олтиш уч ёшли Азиз Питакумпол 423 овоз олиб, мамлакат мусулмонларининг ўн саккизинчи етакчиси бўлди.

Маккаи муқаррама қўналғаси

Саудия Арабистони Шўролар кенгаши Макка шаҳри яқинида халқаро қўналға (аэропорт) қурилиши лойиҳасини маъқуллади. Фуқаро авиацияси бўйича бошқарманинг йиллик ҳисоботида доир мажлисда шундай қарор қабул қилинган эди. Кенгаш бош котиби Мухаммад Ҳамдий айтишича, халқаро қўналға Ҳарам ҳудудидан ташқарида қурилади.

Ушбу қўналға қуриб битказилса, дунёнинг турли чеккаларидан ҳаж ва умра ниятида келувчи мусулмонларга катта қулайлик бўлади.

Уламолар огоҳлантиришди

Туркиянинг Истанбул шаҳрида бўлиб ўтган қурултойда мусулмон олимлар фарб мамлакатларини Ислом динимизни ёмонотлиқ қилиш (исламофобия) ҳаракатларига чек қў-

йишга чақирди. Фарб билан Ислом олами муносабатлари ёмонлашиб қолишидан огоҳ бўлиш муҳимлигини таъкидлади.

Уч кун давом этган халқаро анжуманда турли мамлакатлардан келган эллик нафардан ортиқ олим иштирок этди.

Уламолардан индонезиялик Дин Шамсуддин айтишича, Исломни ёмонотлиқ қилиш айрим ғаламис кимсаларнинг иши, лекин у мамлакатлар, халқлар ўртасидаги яхши алоқаларга катта зарар етказди.

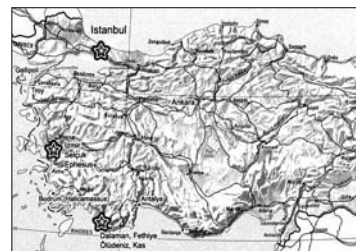
Табиатни ҳимоя қилиш учун

Жаҳон банки билан халқаро молия ширкат мутахассислари экологияга доир технологиялар соҳасини ривожлантириш мақсадида Малайзия пойтахти Куала Лумпур шаҳрида махсус молия муассасасини таъсис этишмоқчи. Халқаро молия ташкилотлари вакиллари яқинда Малайзия Марказий банки, мамлакат энергетика, экология ва сув манбалари вазирлиги раҳбарлари билан учрашишди.

Учрашувда илк жамғармаси 200 миллион дўллар бўлган молия муассасасини таъсис этиш юзасидан келишиб олинди. Ушбу жамғарма имкониятлари табиатни ҳимоя қилишга йўналтирилади.

Нуҳ (алайҳиссалом) кемаси қолдиқлари

Туркия билан Хитой олимлари Арарат тоғи чўққилари бағридан Нуҳ (алайҳиссалом) кемасининг қолдиқларини топишганини маъ-

лум қилишди. Аммо улар ҳозирча топилган жойни сир сақлашмоқда.

Арабат тоғи Туркиянинг шарқий ҳудудларида ястанган. Қадимшунослар тўрт минг метр баландликдан кемага ўхшаш улкан қурилмани топишди. Айтишларича, бу қурилманинг ясалганига тахминан тўрт минг саккиз юз йил бўлган.

Эслатиб ўтамиз, бундан йигирма йилча олдин Туркия ҳукумати Арабат тоғи жойлашган ҳудудни миллий боғ деб эълон қилган эди.

Афинада илк масжид қурилади

Юнонистон (Греция) ҳукумати расмий вакили Йоргос Петалотис мамлакат пойтахти Афина шаҳрида биринчи масжид қурилишини маълум қилди. Унинг айтишича, беш юз намозхонга мўлжалланган жомеъ Ботаникос туманидаги боғда давлат ҳисобидан қурилади.

Қурилиш ишларини етти кишилик қўмита бошқаради.

Эслатиб ўтамиз, ушбу масжид қурилишини 2006 йили Юнонистоннинг собиқ ҳукумати эълон қилган.

Ўқувчиларнинг ихтироси

Фаластинлик мактаб ўқувчилари Асил абу Алил, Асил Алшаар ва Нур Аларада АҚШда ўтказилган ёшларнинг илмий ютуқлари кўрғазмасида амалий математика бўйича махсус мукофотга сазовор бўлишди. Улар кўзи ожизлар учун йўлнинг паст-баландини билдириб турувчи махсус таёқча ихтиро қилишган. Бу таёқча учига ўрнатилган узаткичлар зинапоя, чуқурча ёки қўлмакка яқин келганида товуш чиқариб, эгасини огоҳлантиради.

Фаластинлик ўқувчиларнинг бу ютуғини БМТ бош котиби Пан Ги Мун ҳам юксак баҳолади. Уларнинг ҳар бирига мукофотлар берилди.

Венада ўтган анжуман

Австрия пойтахти Вена шаҳрида имомлар ва дин арбобларининг анъанавий Оврупа анжумани ўтказилди. Буюк Британия, Олмония, Фран-

ция, Испания, Швейцария, Швеция, Албания, Бўсна, Сербистон, Россия сингари қирқдан ортиқ мамлакат вакиллари қатнашишди.

Анжуманнинг очилиш маросимида Австрия мусулмонлари жамияти раҳбари профессор Анас Шофиҳ табрик сўзи билан чиқди. Мамлакат президенти Хайнц Фишер табриги ҳам видеотасма орқали намойиш этилди. У Австрия мусулмонлари ҳақида гапирди ва ушбу анжуман Оврупада турли динлар вакиллариининг аҳил-иноқ яшашларини таъминлашда муҳим қадам бўлишига умид билдирди.

Кремлда янги кўрғазмалар

Москва Кремли музейларида “Усмонли султонлар хазинаси” номли кўрғазма намойиш этила бошланди.

Бир устунли палата ва Успенский кўрғазмалар залига Истанбулдаги Тўпқопи саройидан қимматли санъат асарлари келтирилди. Тўпқопи саройи ўз вақтида турк султонларининг бош қароргоҳи, Усмонли империясининг юраги бўлган.

Кўрғазмага қўйилган ноёб ашёлар орасида Византияни фатҳ этган Маҳмуд Иккинчининг яроғидан тортиб, милодий XVII–XVIII асрлар подшоҳларига тегишли энг оддий буюмларгача бор. Шунингдек, кўрғазмадан XVI–XIX асрларда кўчирилган энг ноёб қўлёзмалар ҳам ўрин олган.

Дунёдаги энг катта соат

Шу йилнинг июл ойидан Маккаи мукаррамада, Масжидул Ҳаром яқинида дунёда энг катта соат ишга туширилади. Ушбу соат Лондоннинг машҳур “Биг-Бен” - идаги соатдан бир неча баравар катта.

Маккадаги янги соатнинг ўлчамлари 45x43 метр. У баландлиги 817 метрли “Макка соатининг қироллик минораси”га ўрнатилади. Кечаси ўн етти, кундузи ўн икки чақиримгача узокликда ҳам, тахминан ўн миллион одам бу соатга қараб, вақтни билиб олиши мумкин. Хуллас, рамазон ойида Маккаи мукаррамага келганлар сахарлик тугаши ва ифтор вақтини қийналмасдан аниқлашадиган бўлишди.

Жалолиддин РУМИЙ

ТУТҚУН ҚУШНИНГ ЎГИТЛАРИ

Бир киши ҳйла билан бир қушни тузоққа туширди. Қуш тилга кириб, унга ёлворди:

— Эй улуғ инсон, сен катта-катта ҳўкизлару қўйларни, тўяларни сўйиб единг. Бу дунёда уларга тўймадинг. Кичкинагина қушни еб тўярмидинг? Агар мени қўйиб юборсанг, сенга учта насиҳат айтаман. Сен уларга амал қилсанг, оғиринг енгил бўлади. Биринчи ўгитни қўлингда туриб айтаман, агар маъқул бўлса, мени қўйиб юборасан. Иккинчисини том устига, учинчисини эса анави баланд дарахтга қўниб, айтаман.

Одам қушни маҳкам ушлаб:

— Қани, айт-чи, насиҳатларингни ёқтирсам, сени қўйвораман, — деди.

Бечора қуш биринчи насиҳатини айтди:

— Бўлмайдиган гапга, ким айтса-айтсин, асло ишонма!

Одам қушни қўйиб юборди. Қуш учиб, том четига қўнди, сўнг иккинчи насиҳатини айтди:

— Ўтиб кетган нарса, бой берилган фурсат учун хафа бўлма, оҳ-воҳ чекма.

Қуш яна бир оз учиб, баланд дарахт шохига қўнди ва:

— Қорнимда оғирлиги ўн бир дирҳамли дур бор эди. Қўйиб юбормаганимда у сеники бўларди, — деди.

Буни эшитган одам афсус чекди, сочларини юлди. Унинг бу ҳолини қўриб, қуш:

— Мен сенга: «Ўтиб кетган нарса, бой берилган фурсат учун оҳ-воҳ қилиб, хафа бўлма», дедим-ку. Фурсатни бой бердинг, энди нега гапга ботяп-

сан? Ёки насиҳатимни эшитмадингми? — деди.

Қуш яна давом этди:

— Сенга тагин: «Бўлмайдиган гапга ишонма!» дедим. Ахир, менинг оғирлигим уч дирҳам, қорнимда қандай қилиб ўн бир дирҳамли дур бўлсин?!

Шундагина одам ўзига келди:

— Бўлди, бўлди! Энди яхши англадим. Қани, учинчи ўгитни айтақол, — деди.

Шунда қуш:

— Ҳой, Худо хайрингни бергур, икки ўгитга риоя қилмасдан, учинчисини сўрайсанми? Ухлаб ётганга ўгит бериш — унумсиз тупроққа уруғ экиш кабидир. Аҳмоқлик ва ношудлик, илмсизлик йиртиққа ямоқ ҳам бўлмайти, — деди-ю, учиб кетди. (*“Маснавийи маънавий”, 4-жилд, 2245 — 2265-байтлар*).

*Сўйламоқ жоҳилга
ҳикмат, йўл-йўруғ,*

*Худди шўрхок ерга
эксандек уруғ.*

*Жоҳил узган ип уланмас,
бойлама,*

*Сўйлама, ҳикматни
зое айлама.*

Шарҳи

Қушнинг биринчи насиҳати — «Бўлмайдиган гапга ишонма!» Инсон ғайриоддий нарсаларга қизиқувчандир. Бу қизиқиш маъқул, ўртача даражада бўлса, яхши. Аммо у ҳалдан ошганида оёғини ерга босмай, мудом хом-хаёллар дунёсида сайр этувчи, пучёнғокдан халос бўлолмайдиган бир нусха ўртага чиқади.

Табиат қонунлари, одатда, мунтазам такрорланиб туради. Бу қонунларни жорий этган ва амалга ошираётган Аллоҳ таолодир. Бу қонунларга қўра, маълум сабаблар туфайли маълум натижалар юзага келади. Табиатда маълум ўлчовда бир нати-

жалар бўлади: олов ёндиради, сув ўчиради. Уларга ёқиш ва ўчириш хусусиятини берган ҳам Аллоҳдир. У истаса, бир сабаб билан уларнинг бу сифатини йўқотиши ҳам мумкин. Имом Ғаззолий пайғамбарларнинг мўъжизаларини шу нуқтаи назардан изоҳлайди. Валийларнинг кароматларини ҳам шуларга сирасига қўйса бўлади. Бизнинг вазиғамиз сабаб ва натиғанинг бундай алоқасини тўғри қабул этишидир.

«Сўзга тушмаган сўзни, Созга тушмаган ғазални айтма», дейилади ўзбек халқ мақолларидан бирида. Бу дегани, ақлга, мантиққа мос келмайдиган, фойдасиз, маънисиз гапларни айтма, деганидир. Мавлоно Жалолиддин Румий ҳам қуш тилдан шу тахлит гап-сўзларга дарров ишонақолма, уни сенга берилган улуғ неъмат — ақл тарозусида тортиб кўр, демоқчилар.

Қушнинг иккинчи ўгити — «Ўтиб кетган нарса учун ғам ема, фурсатни қўлдан бой берган бўлсанг, беҳуда хафа бўлма!» Бу ўринда «ла фоила иллаллоҳ», «ризо» ва «солик ибнул вақт» каби тушунчалар мавзунини ёритишга ёрдам беради.

Ҳақиқий бажарувчи (фоил) Аллоҳ таолодир. Яъни, ҳар иш Аллоҳнинг иродаси билан бўлади. Бўлиб ўтган нарсалардан шикоят этиш, оҳ-воҳ қилиш Аллоҳдан ғофил қолишни англаганидир. Бирор истагимиз рўёбга чиқиши учун қўлимиздан келган ҳамма нарсани қилиш вазиғамиздир. Яна ҳам жиддий вазиғамиз эса натиғага рози бўлишидир. Натиға биз истагандек бўлмаса-да, шикоят қилмай кутиб олиш чин мўминнинг фазилатидир.

Анас ибн Молик айтади: «Ўн йил Расуллулоҳнинг (соллаллоху

алайҳи ва саллам) хизматларида бўлдим. Бирор марта ҳам менга қилган ишим учун «Нега қилдинг?»; қилмаган ишим учун «Нега қилмадинг?» демасдилар» (*Термизий, “Бирр”, 19*). Бундан ташқари, Пайғамбаримизнинг (соллаллоху алайҳи ва саллам) ҳеч қачон, содир бўлган нарса учун «Кошки бўлмаса эди» бўлмаган бир нарса учун эса, «Кошки бўлса эди», деманганлари айтилади. Кўпинча, биз учун ёмон кўринган иш яхшиликка бўлади. Хуллас, «Хар ишда бир яхшилик, ҳар ишда бир ҳикмат бор».

Ҳушёр ва идрокли инсон вақтининг қадрига етиши лозим. Қадим манбаларда: комил инсон вақтнинг боласидир, дейилади. Яъни, у ўтмиш ёки келажакни эмас, айни нафас олиб турган онларни ўйлайди ва бундан энг гўзал тарзда фойдаланишга ҳаракат қилади. Биз ҳар онга ана шу кўз билан боқсак, шу талаб билан ёндашсак, ҳамма вақтларимизни тўла, мазмунли, оқилона ўтказамиз. Ўзбек халқ дostonларида кўп учрайдиган мана бундай мисраларда ҳам шу ҳикмат мужассам:

Дам шу дамдир,

ўзга дамни дам дема...

Бу нарса умр, вақт ҳақидаги ўзига хос тафаккур тарзидир. Чунки ҳар нафас сўнгги нафас бўлиши мумкин. Ана шундай ўйлаган инсон ғайратли, ҳаракатчан, ғафлат ва дангасаликдан узоқ, ҳимматиулуғ инсондир. Бунақа ўйлайдиган киши бу ҳаётнинг, берилган вақтнинг ҳам ҳисобли экани, бунинг ҳам савол-сўроғи борлигини чуқур ҳис қилади. Бу ҳис-туйғу, бу масъулият уни яна-да кўпроқ савобли ишларга ундайди.

Ўтиб кетган кўнгилсиз воқеалар учун хафа бўлган, оҳ чеккан кимса мана шу хафачилик онларини ҳам беҳуда ўтказган, шамолга совурган бўлади. Аммо бундай фикр асло ўтмишни унутиш, ундан ибрат олмаслик, ҳатоларимизни яна такрорлаш керак, деган янглиш хулосага олиб келмаслиги керак.

Абдуллоҳ МУРОД

тайёрлади.

“САҲИҲИ БУХОРИЙ” ШАРҲИ

Имом Бухорийнинг “Ал-жомеъ ас-саҳиҳ” асарига жуда кўп шарҳ ёзилган. Булардан машҳури Ибн Ҳажар Асқалонийнинг “Фатҳул Борий” шарҳидир.

Ибн Ҳажар Асқалоний юзга яқин асар ёзган. “Фатҳул Борий би шарҳи Саҳиҳул Бухорий” (Бухорий “Саҳиҳ”ига ёзилган Фатҳул Борий шарҳи), “Таҳзиб ат-Таҳзиб”, “Ал-Ойот ваннай-йирот лил хавориқ вал мўъжизот”, “Асбабун нузул” каби асарлари машҳурдир.

Ибн Ҳажар Асқалоний 785/1383 йили Маккада Ан-Нишоварийдан Бухорий “Саҳиҳ”и асари бўйича дарс олди. Шундан сўнг “Фатҳул Борий”ни ёзди. Ушбу китоб бир неча бор нашр қилинган, бир нусхаси Тошкент Ислom университети Манбалар хазинасида ҳам сақланади.

Ушбу шарҳнинг бошқаларидан фарқлари: Ҳар бир боб бошида Қуръони каримдан оят келтирилган; олдин ҳадис ҳадис билан шарҳланган, сўнг саҳоба ва тобеинлар сўзлари келтирилган; ҳадис ровийи ҳақида маълумот бериб ўтилган; қисқа ҳадисларга кенгроқ шарҳ ёзилган; ҳадис айтилишига сабаб бўлган воқеа ҳақида ҳам маълумот келтирилган; “Ал-Жомеъ ас-Саҳиҳ”да ҳадислар такрор келтирилишининг ҳикматига урғу берилган.

Ибн Ҳажар Асқалоний (тўлиқ исми Абул Фазл Шиҳобиддин Аҳмад ибн Али ибн Муҳаммад ибн Ҳажар Каноний Мисрий) (1371–1448) Фаластин ва Балх оралиғидаги Асқалон шаҳрида туғилган. Шаҳарни Умар ибн Хаттоб даврида ҳазрати Муовия (розийаллоху анху) фатҳ қилган. Шундан сўнг кўплаб саҳоба ва тобеинлар бу ерга келишган. У отаси-

дан ёш етим қолган. Тўққиз ёшга тўлганида “Мухтасар ат-Табризий” китобини шарҳлаган олим Шайх Садриддин Суфтийга шогирд бўлади ва Қуръони каримни ёд олади. Шунингдек, “Ал-Умда” (Асос), “Ал-Ҳавий ас-сағир” (Кичик уриниш), “Алфия ал-Ироқия фи улумил ҳадис” (Ҳадис илмида ироқликлар тартиби) ва “Мухтасар ибн Ҳожиб” (Ҳожибнинг мухтасари) китобларини ҳам ёд олади. Ҳижрий 784 (1382) йили Маккага ҳаж сафарига боради. Ибн Ҳажар кейинчалик Ибн Қаттондан фикҳ, араб тили ва бошқа илмларни ўрганди. Шогирди Саховий маълумотида кўра, ҳижрий 796 (1394) йилда ҳадис илмини ўрганиш учун Қоҳирага кўчиб боради. У ерда бир қанча олимлардан дарс олади.

Сўнг Макка, Дамашқ, Яман ва Мисрнинг баъзи шаҳарларига илм талабида сафар қилади. Ибн Ҳажар Асқалоний замонасининг етук қозиси бўлиб етишади. Кўп шогирдлар етиштиради.

Ибн Ҳажар Асқалоний ҳижрий 852 (милодий 1449) йили вафот этади ва Имом Лайс ибн Саъд қабри яқинига дафн қилинади.

Бурҳониддин АҲМЕДОВ,
*Тошкент Ислom университети
Манбалар хазинаси мудири*

Ватанни соғиниш — мўминларга хос,

Абдуллоҳ АБДУЛҚОДИР

Ватан соғинчи

Ватандан олисда яшасанг бир ой,
Шу муддат сен учун бир йилча бўлмай.
Бегона юртдаги сержило сарой
Сен учун гўёки зиндон туюлмай.

Не сабаб, билмайсан, ҳолинг бошқача,
Хаёлинг паришон гўё беморсан.
Уйқусиз тўлғандинг ҳатто тонгача
Ватан соғинчи бу — унга хуморсан.

“Мусофир бўлмаган мусулмон бўлмас”,
Бу мақол қадимдан бизларга мерос.
Хорижда юрсанг ҳам қалбингда Ватан,
Ватанни соғиниш — мўминларга хос!

Эсласанг юртингни олис сафарда,
Қалбингда бир нозик туйғу қўзғалмай.
Бир кун қайтсанг агар она уйингга,
Ватанга меҳринг ҳам юз бора ошгай!

Туюқлар

* * *

Баҳор фасли хўп яхши гуллар очилур,
Чаманзорларга боқсанг, кўнглинг очилур,
Ҳақни таниб, Ҳақ амрига бўйсунсанг,
У дунёю бу дунё бахтинг очилур.

* * *

Бой бўлсанг, тўқ бўлсанг, қўшнинг бўлса оч,
Бойликка тўймайсан, икки кўзинг оч.
Билмайсан гуноҳинг кўпми ё савобинг?
Яхши бўл! Кўп йиғла, дуога қўл оч!

Хуруж қилса ғазабинг

Кўзларингга қон тўлар,
Вужудинг ўтда ёнар,
Тилинг ҳам ҳақдан тонар,
Хуруж қилса ғазабинг.

Хотининг кўзи бежо
Сенга қилур илтижо,
Тингламайсан мутлақо,
Хуруж қилса ғазабинг.

Бечора болаларинг,
Ён қўшни, холаларинг...
Дили вайрондир барин,
Хуруж қилса ғазабинг.

Кўзингни лўқ қиласан,
Савобни йўқ қиласан,
Итга ҳам дўқ қиласан,
Хуруж қилса ғазабинг.

Гуручдаги оласан,
Гўё қайсар боласан,
Гапни уқмай қоласан,
Хуруж қилса ғазабинг.

Маҳаллага иш аён
Илонмисан ё чаён?
Сендан элга кўп зиён,
Хуруж қилса ғазабинг.

Сенга битта ўғит бор,
Гар тингласанг, Худо ёр:
Сенгадур савоб бисёр —
Келса, боссанг ғазабинг.

Бу ҳадисга амал қил,
Қаҳрингни ют, қамал қил,
Одобингни гўзал бил —
Шунда кетар ғазабинг.

Учкўприк тумани

Мирза ҚАЙНАРОВ

Ватанни обод қил

Ватан — киндик қони тўкилган тупроқ,
Оталар изидан кўтарилган гард.
Қирларда ловуллаб ёнган қизғалдоқ,
Ватанни обод қил, агар бўлсанг мард.

Ватан онаизор айтган алладир,
Юраклар қаърида ётган армон, дард.
Мусофир қалбида соғинч-ноладир,
Ватанни обод қил, агар бўлсанг мард.

Ватан — она замин, эътиқод, имон,
Ватанни севмоқлик ҳар бандага шарт.

Ватан тупроғида дадил қадам бос!

Ватанга жон фидо, кўксимиз қалқон,
Ватанни обод қил, агар бўлсанг мард.

Ватан — фарзандларга бебаҳо мерос,
Ватан кўксидаги ғуборларни арт,
Ватан тупроғида дадил қадам бос,
Ватанни обод қил, агар бўлсанг мард.

Истиқлол

Ҳуррият шамоли елмаганида,
Истиқлол неъмат келмаганида,
Бахту саодатим кулмаганида,
Истибод печаги сўлмаганида
Дилларда шодлигу эрк бўлармиди,
Ҳар ўзбек ўзига бек бўлармиди?

Орзулар армонга айланар эди,
Кўнгиллар вайронга айланар эди.
Навой ганжига йўл олармидик,
Булбулларга монанд куй чалармидик,
Ҳуррият шамоли елмаганида,
Истиқлол неъмат келмаганида.

Бухорий “Саҳиҳ”ин варақламасдик,
Фарғоний юлдузи чарақламасди,
Термизийни олам ардоқламасди,
Ўзбегим манглайи ярақламасди,
Ҳуррият шамоли елмаганида,
Истиқлол куёши кулмаганида.

* * *
Дегайман аҳли оламга: садоқатда бўлинг бардам,
Ширин суҳбат қуринг олим, фозил зотлар ила ҳар дам.

Адолатли бўлинг доим, ки сиздан баҳра олсинлар,
Тузингиздан, юзингиздан, сўзингиздан топиб малҳам.

Саодат истасангиз эл-юрт оғирини этинг енгил,
Қўли очик бўлишда то ҳавас қилсин сиза Ҳотам.

Ақоид билмаганнинг умри кечгайдир залолатда,
Кишига қанчалар жожедир бўлмаса имони мустаҳкам.

Ҳар ишни бошламасдан кўп ўйлангиз охирин, дўстлар,
Қўл урманг ишгаким, охир бу ишдин бўлса бошлар хам.

Агар одамга ҳамроҳ эрса доим сабр ила бардош,
Ирода олдида бошин эгар андуҳ ила юз ғам.

Кел, эй Мирзо, ният қилгил мудом кўнгил тавофини,
Улуғ мақсад сари интил, майли, етсанг-етмасанг ҳам.

Сардоба тумани

Абдусалом ИБРОҲИМ

* * *
Эй ўғил, сўз айтмагил ҳаргиз димоғдорлик билан,
Битмасин ҳеч бир ишинг, битса дилозорлик билан.

Марди майдонлик фақат мушт бирла иш кўрмоқ эмас,
Эр баҳоси ўлчанур сабру чидамкорлик билан.

Гар улуғлик истасанг, кибру ҳаволи бўлмагил,
Асли инсон хор бўлур иззатталабгорлик билан.

Тил ўзи бир парча эт, аммо жафоси кўп ёмон,
Ҳар маҳал сўз гавҳарин ишлат тежамкорлик билан.

Эгри йўлдан қайтмағай бузғунчи, бадкор кимсалар,
Йўқ ажаб қарғиш тегиб, ўлса алар хорлик билан.

Сенга кўз сузган гўзал балки бировнинг хасмидир,
Жисму жонингга бало келгай зинокорлик билан.

Нафс тузоғига дучор бўлгон киши ўнганмағай,
Икки дунёси куяр шайтонга ҳамкорлик билан.

Бандаи бечорасан гарчи жаҳонга шоҳ эсанг,
Жон чекиб мавқсадга ет ишқ ичра бедорлик билан.

Бу ҳаёт бир имтиҳон, қолдир ўзингдан яхши ном,
Хизмат эт, Абдусалом, элга вафодорлик билан.

Тошкент

тикланган масжидга ҳам шундай ном берилди. Масжидда 1915 йилдан бошлаб жума, ҳайит намозлари ўқилган. Ўша пайтларда масжиднинг шарқ томонида ҳовуз, унинг атрофида хоналар, нарироқда эса таҳоратхона бўлган.

кўчади, натижада масжид қурилиши ҳам чала қолади. Орадан бир оз вақт ўтиб Хубойбердибой қайтиб келади, уста Абдурауф Ашурмуҳаммад ўғли ёрдамида масжидни қуриб битказади.

Ушбу масжид қадимий “Одина” масжиди жойлашган ўриндан уч юз одим наридаги баландликда қурилган эди. Ривоятларга кўра, бундан уч юз йиллар бурун қурилган “Одина” масжидида жума ва икки ҳайит на-

ПАЙШАНБАДАГИ ЖУМА МАСЖИД

Самарқанд вилояти Каттақўрғон туманида Пайшанба шаҳарчаси бор. Аҳолиси йигирма беш мингдан кўпроқ. Оқдарё билан Қорадарё оралиғидаги Миёнқўлнинг манзараси чиройли жойларидан бири.

“Пайшанба” сўзи форсчада “бешинчи кун” деган маънони англатади. Қадимда қарвонлар аҳли дам олиб ўтишлари қулай бўлган бу жойни йўловчилар, “Қаландархона” деб аташган. Кейинчалик бу ерда

Масжид яқинида ҳазрати Саид Жалолиддин ота зиёратгоҳи бор. Саид Жалолиддин ота Самарқанддан Бухорога кетаётиб, шу ерда вафот этган ва дафн қилинган. Бу ердаги қабристонда ҳазрати Уккоша (Аллоҳ рози бўлсин) билан келган улуғлардан Давгон отанинг ҳам қabri бор.

Бу масжидни 1889 йили Мухаммад Шариф ўғли Худойбердибой бошчилигида уста Абдураҳмон Манғитоний қура бошлайди. Кўп ўтмай, Худойбердибой савдо ишлари билан бошқа жойга

моzlари ўқилган. “Одина” масжиди ёнида 1791 йили Мухаммад Амири Нақиб қурдирган мадраса ҳам бўлган. Мадрасада 1928 йилгача талабалар таҳсил олишган. Кейинчалик бу бинолар бузиб ташланади.

“Қаландархона” масжидида 1938 йилгача намоз ўқиб турилган. Ўша йили масжидни ёпиб, кутубхонага айлантиришади. Иккинчи жаҳон уруши йиллари бу бино аскарларни тўплаб, фронтга жўнатиш жойи

ДАНГАСАНИНГ БАҲОНАСИ ТУГАМАС

бўлган. Урушдан сўнг 1985 йилгача бинодан бир муддат чойхона, сўнг омборхона ва хўжалик моллари дўкони сифатида фойдаланишган. Омборхона бўлганида ҳатто кимёвий дорилар ҳам сақланган.

1989 йили эски масжид биносини маҳалла аҳли ҳашар қилиб, ўғит қолдиқларидан тозаладик. 1991 йили бинони қайта таъмирлаб, ёнидан каттагина айвон қурдик. 2007 йили айвон яна кенгайтирилди. 2009 йили рўпарасидан яна айвон тикланди, янги замонавий таҳоратхона қуриб битказилди. Шаҳарча аҳолиси саъй-ҳаракатлари ва қўли гул уста-хунармандларнинг меҳнатлари тўфайли масжидимиз обод бўлди, шаҳримиз аҳолиси бу ерда тоат-ибодатларини хотиржам адо этишяпти.

Чори ҚҶҲҲИРОВ,
Каттақўрғон тумани

Рўзгоримни бутлайман, бола-чақамни бировнинг қўлига термултирмайман деган одамга яхши-яхши касб-хунар кўп. Ахир ҳамма ҳам тадбиркор ёки пухта савдогар бўлолмайди. Кимдир оёқ кийим таъмирласа, бошқаси чархчилик қилади. Кимдир чеварлик билан, кимдир гилам тўқиб оила боқади. Ҳар куни ишга келаётиб, бекатларни супуриб-сидириб юрган аёлни учратаман. Бу аёл ишини сидқидилдан бажаради.

Бугун айрим ёшлар тезда бойиб кетишни хоҳлашади. Меҳнатга кўпам тоқатлари йўқ. Қўшни аёл ўғлига зорланади:

— Уззукун тамаки чекиб, телевизор кўрганинг билан у ёқ-бу ёқдан пул кеп қолармиди? Ахир тўрт мучанг бут бўлса, қачонгача нафақамга кўз тикасан? Мен-ку, пул беришга оғринмайман. Қўлдан берганга қуш тўймас. Кўзим очиқлигида бирор касбнинг бошини тут, болам!

Албатта, ўғлининг касб-хунари йўқлигида онанинг ҳам айби бор. Лекин энди уни айбашдан нима фойда. Ўғли бўлса, ўтирган жойида ҳар хил гап топади:

— Ановими? Ҳалол деб ўйлайсизми топганини? Ҳалолдан шунақа мошин миниб, уй қуриб бўпти!

— Фалончини менга ибрат қилманг, кечагина оғзидан сўлаги оқиб юривди, бойнинг қизига уйланди-ю...

— Нонвойми? Тийин-тийинлаб пул топади. Бунақада қандай яшаш мумкин?

“Бу бола осмонга қараб ётаверса-ю, оғзининг елига пул келаверса”, деб куюнади бечора она.

Ўғли деярли барча касбларга шундай паст назар билан қарайди. Ҳеч курса ўз эҳтиёжлари учун меҳнат қилишни ҳам ўйламайдиган бу йигитни онаси не умидлар билан

катта қилган. Дангасанинг баҳонаси тугамас, дейди халқимиз. Суриштирилса, ўғрилиқ кўчасига кириб қолган ёки гиёҳвандликка берилиб кетганларнинг кўпи аслида меҳнатга бўйин бермаган, ялқовлардир. «Омадим келмаяпти», «Менга лойиқ ишнинг ўзи йўқ», деб йўқ жойдан бойлик кутиб ўтирувчилар хато қилишади. Инсон бахтли бўлиши учун энг олдин ўзи ҳаракат қилиши, меҳнатдан асло қочмаслиги керак.

Ота-боболаримиз болаларнинг илмли бўлишлари, бирор касбнинг бошини тутишларига алоҳида эътибор беришган. Чунки бойлик, молмулк ўткинчи. Ёшлиқда ўрганилган хунар эса бир кунмас-бир кун албатта асқотади. Маҳалламизда эпчилгина сартарош бор. Дўконидан одам узилмайди. Ишини яхши билгани, хушфёллиги боис мижозлари жуда кўп, икки шогирди ҳам бор. Уларга касб сирларини ўргатишга ҳам улгуради. Айтишича, топиши ёмон эмас.

Хуллас, одамнинг ўзида меҳнатга хоҳиш-истак бўлсин, излаганга имкон топилади. Ёшларимизни хунарни севишга, дангасалиқдан ор қилишга, «йўқ-йўқ... етмайди... бўлмайди...» дейишдан тийилишга ўргатсак, келажаги учун муносиб пойдевор қўйган бўламиз.

Муҳаммад СИДДИҚ

Мамлуқлар даври Ислом тарихининг энг ёрқин саҳифаларидан биридир. Улар икки ярим аср (1250–1517) давомида улкан салтанатга ҳукмронлик қилишди. Мамлуқ султонлари илк яшаш жойларига кўра икки хил эди: Нил дарёсидаги оролчада яшаганлар «Баҳрий султонлар», Қоҳирадаги «Бурж» истеҳкомда яшаганлари «Буржий султонлар» деб аталди. Султон Қаловун навқарларини шу истеҳкомга жойлаштирган эди. Баҳрийлар этник жиҳатдан кўчманчи қипчоқлар, буржийлар эса асосан қоғқозлик черкаслар эди.

«Мамлуқ» сўзи ҳарбий кўшинда мажбурий

Мамлуқлар даврида илм-фан ва маданият гуллаб-яшнади. Мусулмонлар Шарқда мўғуллар, Андалусда салибчилар истилосига учраган бир пайтда ташкил топган Мамлуқлар давлати босқинлар туфайли ўз мамлакатларини тарк этган жуда кўп олим ва фозилларга бошпана бўлди. Қоҳира ва Дамашқ Ислом оламининг икки улғу илм марказига айланди.

Мамлуқ раҳбарлар занжийлар ва аййубийлар давридан қолган мадрасалар сонини янада кўпайтиришди. Ушанда Дамашқда бир юз олтмиш, Қоҳирада етмиш беш мадраса бор эди. Уларда

МАМЛУҚЛАР ДАВРИ ИСЛОМ МАДАНИЯТИ

хизмат қилувчи жангчи маъносини беради. Аййубийлардан чиққан мамлуқ амирлари милодий 1250 йили Мисрда ҳокимиятни эгаллашди. 1382 йилгача улар аббосийларга тобе, кейинчалик мустақил ҳукмдорлар бўлишди. Мамлуқлар биринчи шохобчасининг аҳамияти каттароқ бўлди, чунки у икки буюк сарқардани етиштирди. Улардан бири мўғулларни ва салибчиларни енгган Султон Зоир Байбарс эди. Ҳалокухон Урта Шарқдаги мусулмон қироликларини ағдариб, Бағдодни яқсон этгач, Шом орқали Мисрни шип-шийдам қилишга йўл олганида Султон Байбарс Шарқдан унга қарши бориб, 1260 йил 3 сентябрда Айн Жалут деб аталадиган жойда шу давргача енгилмас саналган кўшинга кучли зарба берди. Сўнг Султон Байбарс Миср жанубидаги Нубияни ҳам қўлга киритди. Сўнгра у Бағдодда сўнги аббосийларни ҳукмдор мартабасига кўтариб қўйди. Аббосийларнинг иккинчи шохобчаси ҳукмронлиги ана шу пайтдан то ўн олтинчи аср бошигача давом этди.

Мамлуқлар даврида энг муҳим даромад манбаи савдо-сотик эди. Мўғуллар истилоси пайтида Қизил денгиз ва Миср орқали ўтган денгиз йўли Оврупага олиб борувчи ягона хавфсиз йўналиш эди. Мамлуқлар катта шаҳарларда бозорлар, улар

ёнида тожирлар учун мусофирхоналар, карвонсаройлар, вакилик идоралари қуришди. Қуролсозлик, ҳарбий кемаалар қуриш яхши йўлга қўйилди, шиша ишлаб чиқариш, тўқимачилик, тандирчилик соҳалари, ёғоч ўймакорлиги усталари етишиб чиқишди.

тўрт сунний мазҳаб фикҳи, тафсир, ҳадис, тиб илмлари, калом, мантик, риёзиёт, кимё ҳам ўқитиларди. Мадрасаларда бой кутубхоналар ташкил этилди. Мамлуқлар бошқаруви даврида араб наصري ва шеърияти

ҳам юксак поғонага кўтарилди. Бу давр уламоалари, муҳаддис ва фақиҳларидан йирик, салмоқли асарлар мерос қолди.

Бу даврда фалсафа, табиий фанлар соҳасида ҳам катта тадқиқотлар олиб борилди. Айниқса, тиб илми ривожланди, шифохоналарда кенг миқёсда тадқиқотлар ўтказилди. Диний мадрасаларда ҳам тиб илмини ўргатиш йўлга қўйилди. Ушанда Қоҳира ва Дамашқда дунёга машҳур шифохоналар мавжуд эди. Уларнинг энг машҳури – Султон Қаловун шифохонасининг ички касалликлар, жарроҳлик, кўз касалликлари, суяк-бўғин мажруҳлиги (ортопедия) бўлимлари бор эди. Ўн иккинчи-ўн учинчи асрларда Миср ва Сурия кўз касалликларини даволашда дунёда энг улкан ютуқларга эришди.

Мамлуқлар асосан туркий халқлар вакиллари бўлишгани учун улар барпо этган меъморий ёдгорликлар, муҳташам масжид ва мадраса бинолари қурилишида шарқона санъат таъсири яққол кўзга ташланади. Қоҳира, шунингдек, Шом ва Ҳалабда барпо этилган ўнлаб меъморий ёдгорлик ҳозиргача мамлуқлар даври маданиятининг гултожи сифатида ардоқлаб келинади.

Баротулла ОМОНОВ,

*Тошкент Давлат Шарқишунослик
институтининг магистранти*

Мамнунмиз

Қирк олти йил ўқитувчи бўлиб ишладим. Ҳозир ёшим етмиш саккизда, нафақадан. “Ҳидоят”-ни мунтазам ўқиб бораман.

Масжидимизга “Мир Араб” мадрасасини битирган Фиёсиддин Турғунов имом бўлиб келди. Олдинга биз: “Бир-икки ой ишласа керак-да”, деган фикрга бордик. Адашган эканмиз, ёш имом ғайратли ва сабр-бардошли чиқди. Қишлоқдагилар билан тез тил топишиб, ёшу қарига бирдек қадрдон бўлиб кетди. Унинг жума мавъизалари маъноли. Ёт ғоялар, гиёҳвандлик ва одам савдоси каби иллатлар зараридан сақланиш мавзуларида яхши сабоқ бўлмоқда. Масжидимизга файз кирди. Ҳовлисига кўчатлар ўтқазилиб, гуллар экилди, тоқлар сўрига кўтарилди. Хуллас, ҳамма нарса тартибга келтирилди.

Туманимизда йигирмата жомеъ бор, улар ўртасида тозалик, ободонлик бўйича танловлар ўтказиб турилади. Бизнинг масжидимиз бу танловларда юқори ўринларни оляпти. Ёш имом-хатибимиздан мамнунмиз.

**Каримжон
МИРЗАОЛИМОВ,**
Шаҳрихон тумани
Сўзоқ қишлоғи

ТАМБОВ МУСУЛМОНЛАРИ

Россиянинг Тамбов вилояти мусулмонлари масжид, маданий марказ қуриш ниятидалар. Тамбов шаҳри ва вилояти мусулмонлари ташкилоти раҳбари Абдураҳим Илёсов шу ҳақда маълум қилди.

Шаҳарда олдин кичикроқ бир масжид бор эди. Шаҳар маъмурлари янги масжид учун Рилеев кўчасидан ўн етти сўтих ер ажратиб беришди. Бу ерда қуриладиган марказ таркибида олти юз ўринли масжид, кутубхона ва дўкон бўлади.

Тамбов вилоятида ҳозир жами 40 минг мусулмон истиқомат қилади. Тамбов шаҳрида ва татарлар кўпроқ яшайдиган Энгуразово қишлоғида масжид бор, холос. Абдураҳим Илёсов айтишича, Ислом бу ўлкага ҳали Тамбов шаҳри пайдо бўлмасидан илгари кириб келган. Тамбов шаҳри 1636 йили қурила бошлагани ҳолда бу минтақада мусулмонларнинг илк қабристонлари 1475 йилиёқ пайдо бўлгани қайд этилади. Демак, Тамбов шаҳри юзага келишидан икки юз йил олдин ҳам бу ерда мусулмонлар яшаган.

Абдураҳим Илёсов айтишича, вилоят раҳбарияти Ислом дини равнақ топишига хайрхоҳлик билдирипти. Эслатиб ўтамиз, XIX асрда Тамбов губерниясида 25 та жомеъ масжид ишлаб турган. Аммо советлар замонида улар ёпиб қўйилган.

ИНҚИРОЗ САБАБЛАРИ

Дунёда кечаётган молиявий инқироз Оврупа қитъасини ҳам четлаб ўтмади. Ҳозир Юнонистон (Гретсия), Испания, Португалияда юз берган ҳолат бутун Оврупа Иттифоқини ташвишга солмоқда.

Айниқса, Юнонистонда аҳолининг тинчлигига путур етиб, кўпчилик ишсиз қолди. Мутахассислар бунинг сабабини ташқи қарзлар ўта кўпайиб кетганида кўришяпти. Яқинда юнонларга Оврупа мамлакатлари яна каттагина қарз ажратди.

Юнонлар бир неча йил қарз ҳисобига яшашди, ҳар йили ойлик маошлар ва нафақалар оширилди (кейинги икки йилда икки марта кўпайтирилди). Бюджет тақчиллиги ва қайтарилмаган қарзлар энг юқори нуқтасига (деярли 300 миллиард еврога) етгач, мамлакатни иқтисодий инқироздан қутқариш учун Оврупа Иттифоқи яна 100 миллиард евро қарз беришга қарор қилди. Агар бундай қилинмаса, олдин берилган қарзларни кечиб юборишга тўғри келарди.

Қарзга ботган Юнонистон ҳукумати аҳволни ўнглаш учун бюджет харажатларини кескин қисқартиришга мажбур бўлди. Бу ишни эса давлат ташкилотлари хизматчиларнинг маошларини камайтиришдан бошлади.

Ҳозир ҳукуматнинг боши қотган: фақат ойликлар учун йилига 45 миллиард евро керак бўларкан. Ҳозир Юнонистонда Белгия, Ҳолландия ва Люксембург давлат хизматчилари қўшиб ҳисобланганидан ҳам кўп хизматчи ходимлар бор. Оврупа Иттифоқи Юнонистон муаммосининг яна бир сабаби статистика маълумотлари яширилаётганида деб ҳисоблайди. Масалан, мамлакат иқтисоди инқироз ёқасига келиб қолгани ҳолда, йиллик пул қадрсизланиши атиги 2,3 фоиз қилиб кўрсатилган. Аслида эса, пулнинг қадрсизланиш даражаси бундан бир неча баравар юқоридир.

Нафақахўрлар ҳам ҳукуматнинг янги қарорлардан унча хурсанд эмас. Хуллас, иқтисодий ислоҳотларга юзаки ёндашишнинг оқибати ёмон бўляпти.

Бугун турли ёт оқим ва секталар ёшлар онгию қалбини эгаллаш учун кураш олиб боришяпти. Ана шундай зарарли оқимлардан бири “сатаначилик” ёки “шайтончилик” (“сатанизм”) тарафдорларидир. “Шайтончилик” ўн тўққизинчи асрнинг саксонинчи йилларидан АҚШ, Франция, Англия, Олмония

Левий тўққиз шайтоний асосдан иборат “Шайтон инжили”-ни (Satanic Bible) тўқиди. Шайтончилар 1966 йили “Розмари чақалоғи” деган китоб ва филм яратишди. Аммо филм режиссёрини бир йилдан сўнг ўлдириб кетишди. Антон Левий ўзи асос солган “Шайтон черкови”га бош роҳиб бўлди. У шайтон

ганлар: бу ишларини “мени ёш етим қолдириб, хўрлашгани сабабли ғазабланганимдан”; “бу дунёда яшашнинг маъносиз экани, мен жамиятдан узилиб қолганим сабабли”; “кўпроқ эркин бўлишни излаб шундай қилдим”, деб изоҳлашади. Эргашувчиларнинг шайтончиларнинг асл нияти нима экани-

ШАЙТОН МАЛАЙЛАРИ

каби ривожланган мамлакатларда кўрина бошлади. Кўхна Бобил (Месопотамия)-даги адашган оқимлардан “язидийликда ҳам унинг сифатлари бор эди. Уларнинг издошлари Ироқ ва Сурия шимолида, Олмония, Гуржистон ва Арманистонда ҳозир ҳам бор.

Шайтончиликка 1900 йиллар бошида Алистер Гровлей (Aleister Crowley) деган шахс асос солган. Шайтончилар сеҳр-афсун амаллари, ҳайвонларни (асосан мушукни) ўлдириш маросимлари, оммавий музиканинг рок, метал, хэви метал каби йўналишлари ёрдамида, ичкилик, гиёҳвандлик қилиб бузуқилик кечалари ташкил этиш билан ёшларни ўта хатарли йўллариغا чорлашади.

Ўтган асрнинг олтмишинчи йилларида Американинг Калифорния штатида Антон Левий исмли шахс “Шайтон черкови”ни (Church of Satan) қурдирди. Насронийликка қарши чиқиб, “Сеҳр халқаси” номидан гуруҳ ташкил этган

инжилида бундай ёзади: “Шайтоннинг давридир бу давр, дунёни шайтон бошқармоқда”.

Шайтонга сиғиниш (“сатаначилик”) оқими биринчи ўринда насронийликка, умуман барча динларга, уларнинг китоблари, ақидалари ва тарафдорларига тиш-тирноғи билан қаршидир. Улар шайтоннинг энг муҳим хусусиятини – душманлик ва исёнкорликни ишларига асос қилиб олишган. Бу оқимга одатда ўзига тўқ, аммо тарбияси ўз ҳолига ташлаб қўйилган ёки ота-она меҳри ва тарбиясидан баҳрасиз йигит-қизлар кириб қолишади. Оилавий қўйди-чиқдилар кўп, ичкиликбозлик, гиёҳвандлик каби ахлоқсизликлар авж олган жамиятларда шайтончиларнинг иши “юришди”. Улар ёшларга ўлим, охират дунёси, адолат деган нарсаларни йўқ деган ғояни сингдиришади, инсон кўнгли нимани тусаса, шуни қилишда эркин экани, ҳаётини фақат кўнгилхушлик, ҳаёсиз ҳаракатлар билан истаганича ўтказиши кераклигини тинмай ўқтиришади. Шу боис улар сафига кир-

ни билилмагани учун адашиб кириб қолишгани, энди афсус чекишса-да, ортга қайтишолмаётганидан шикоят қилишади.

Ёшларимизни шайтончилик каби чиркин ва ярамас оғунинг зараридан ҳимоя қилиш учун ота-оналар, устоз ва муаллимлар, дин ходимлари, маҳалла-кўй қайғуришлари, уларни билимли, касбхунарли қилиш йўлида бирлашиб ҳаракат қилишлари, ёшлар қалбига миллий ахлоқ-одобни сингдиришлари, бўш вақтларини мазмунли ўтказишларини таъминлашлари керак.

Абдулҳамид ЗАЙРИЕВ,

Тошкент Давлат Шарқшунослик институти ўқитувчиси,

Нилуфар КАРИМОВА,

IV босқич талабаси

